

Institutionen för psykologi

Upplevelse av integration hos personer med föräldrar födda utomlands

Fabiana Alonso Amegeiras

Johanna Enö Persson

Psykologexamensuppsats ht 2007

Handledare: Carl Martin Allwood

SAMMANFATTNING

I syfte att undersöka andra generationens invandrades upplevelse av fenomenet och begreppet integration genomfördes halvstrukturerade intervjuer med 10 personer. Dessa personer var födda i Sverige och hade föräldrar som båda var födda utomlands. Syftet var att nå ökad förståelse för hur intervjupersonerna uppfattade begreppet integration och vilka faktorer de ansåg påverkade integrationsprocessen. Avsikten var också att ta del av hur de såg på sin egen, sina föräldrars och sina barns integration. Studiens resultat visar att integrationsbegreppet ofta framkallade negativa associationer och att begreppet upplevdes som svårt att definiera. Samtliga intervjupersoner upplevde sig vara kulturellt integrerade och nästan alla ansåg att integration är något som byggs på generation efter generation. Faktorer som ansågs bidra till ökad integration var att kunna svenska, socialt umgänge med svenskar, arbete samt delaktighet i samhället. Överlag uppvisade intervjupersonerna tecken på att ha hittat ett integrerande förhållningssätt gentemot föräldrarnas ursprung och majoritetssamhället och av att ha internaliserat båda kulturerna i sin identitet.

Nyckelord: Integration, identitet, process, etnicitet, kultur, integrationsfaktorer, invandrare, andra generationen.

ABSTRACT

With the purpose of examining the experience that second generation immigrants have of the phenomenon and concept of integration, semistructured interviews with 10 people were conducted. These persons were born in Sweden and had parents who were both born abroad. The purpose was to reach a higher understanding of the manner in which the interviewees conceived the concept of integration and what factors they thought influenced the process of integration. The purpose was also to partake in how they viewed their own integration, as well as that of their parents and their children. The result of the study shows that the concept of integration often caused negative associations and that it was perceived as something difficult to define. All of the interviewees thought of themselves as culturally integrated and almost all of them thought that integration is something that builds up generation after generation. Factors that were perceived as contributors to a higher integration were knowing Swedish, social relations with Swedes, work, and participation in society. In general, the interviewees showed signs of having found an integrating approach towards the background of their parents and the society of the majority, and of having internalised both cultures in their identities.

Key words: Integration, identity, process, ethnicity, culture, integration factors, immigrants, second generation

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	7
<i>Teori och tidigare forskning</i>	8
<i>Kultur</i>	8
<i>Etnisk identitet</i>	9
<i>Andra generationens invandrare</i>	13
<i>Tvåspråkighet</i>	14
<i>Ackulturation</i>	15
<i>Integration</i>	17
<i>Integration i svensk integrationspolitik</i>	18
<i>Subjektiv integration</i>	18
<i>Bakgrundsfakta</i>	21
<i>Sverige som invandringsland</i>	21
<i>Fakta om intervjupersonernas föräldrars ursprungsländer</i>	22
<i>Serber</i>	22
<i>Kroater</i>	22
<i>Bolivianer</i>	23
<i>Chilenare</i>	23
<i>Argentinare</i>	23
<i>Pakistanier</i>	23
<i>Egyptier</i>	23
<i>Polacker</i>	24
<i>Kunskapsteoretiska utgångspunkter</i>	24
<i>Syfte och frågeställningar</i>	25
METOD	25
<i>Undersökningsgrupp</i>	25
<i>Alexandra</i>	25
<i>Anna</i>	26
<i>José</i>	26
<i>Mohammed</i>	26
<i>Marcela</i>	26
<i>Leila</i>	26

<i>Sofia</i>	26
<i>Peter</i>	27
<i>Martin</i>	27
<i>Henrik</i>	27
<i>Material</i>	27
<i>Intervjuguide</i>	27
<i>Procedur</i>	27
<i>Rekrytering av undersökningsdeltagare</i>	27
<i>Pilotintervju</i>	28
<i>Utförande</i>	28
<i>Analys av data</i>	28
RESULTAT	29
<i>Vad är integration?</i>	29
<i>Begreppets innebörd för respondenterna</i>	29
<i>Integrationsverkets definition</i>	31
<i>Tankar och känslor kring begreppet</i>	33
<i>Den egna integrationen</i>	34
<i>Hemlandet</i>	34
<i>Föräldrarnas hemland</i>	36
<i>Invandrare i andras ögon</i>	37
<i>Att vara svensk</i>	38
<i>Att känna sig integrerad</i>	39
<i>Vänner</i>	40
<i>Partner</i>	41
<i>Andra generationens invandrare</i>	42
<i>Faktorer som påverkar integrationsprocessen</i>	43
<i>Språk</i>	43
<i>Socialt umgänge</i>	44
<i>Arbete</i>	44
<i>Delaktighet i samhället</i>	44
<i>Föräldrarna</i>	45
<i>Sverige, det nya hemlandet</i>	45
<i>Föräldrarnas integration</i>	47

<i>Språkets betydelse under uppväxten</i>	47
<i>En process mellan generationer</i>	48
<i>Första generationens betydelse</i>	49
<i>Nästa generation</i>	51
DISKUSSION	53
<i>Vad är integration?</i>	53
<i>Den egna integrationen</i>	57
<i>En process mellan generationer</i>	61
<i>Faktorer som påverkar integrationsprocessen</i>	63
<i>Metoddiskussion</i>	64
<i>Slutord och framtida forskning</i>	66
REFERENSER	67
Bilaga 1	70
Bilaga 2	74

Vid 2000- talets början har Sverige mer än miljon invånare som är födda i utlandet. Inkluderas även personer som har minst en utlandsfödd förälder stiger antalet till ca 1,6 miljoner människor. (Allwood & Franzén, 2000)

Sverige har sedan andra världskrigets slut alltmer utvecklats till ett invandrarland efter att under lång tid varit ett land med utvandringsöverskott (Migrationsverket, 2007). Detta har lett till positiva och negativa reaktioner hos befolkningen, hos politiker såväl som hos gemene man. I andra, mer traditionella invandrarländer som t.ex. USA, Kanada och de flesta länder i Sydamerika är detta något som man har erfarenhet av sedan länge och inte ser som så märkvärdigt.

När Sverige blev ett bland andra invandrarländer, började också invandrardebatten. I varje val blir ämnet hett, man pratar om assimilation, integration och vi har till och med en integrationsminister. Ibland ges i debatten ett intryck av att integration är något påtvingat, något politiskt aktuellt och korrekt som måste ses över konstant för att uppnås. Samtidigt verkar samma debatt ofta trilla i fallgropar av vi och dem-tänkande där svenskarna är ”vi” och invandrarna är ”dem”, vilka får representera en grupp som anses vara utanför och bör komma in i det svenska samhället.

Sverige välkomnade de ”utvalda” arbetskraftsinvandrarna med öppna armar under 1950- och 1960- talen. Men sedan blev invandrarna fler och fler och därmed blev debatten livligare. Barnen till arbetskraftsinvandrarna och till flyktingarna bidrog till att öka antalet invånare med rötter delvis utanför Sverige. Dessa svenskar med invandrarbakgrund kallas fortfarande för invandrare eller ”andra generationens invandrare” - trots att de är födda och uppvuxna i Sverige. Man kan då undra hur många generationer som behövs för att en person ska betraktas som svensk? De här barnen, idag vuxna och många av dem själva föräldrar, besitter utifrån sin livserfarenhet en mycket viktig kunskap. Denna gäller främst deras förmåga att ”tolka” mellan två kulturer. Hur ser de på integrationsdebatten, vad innebär begreppet för dem, hur ser de på sin uppväxt, sina föräldrars integration och inte minst på sin egen integration?

I en tid då integration är ett ämne som ofta avhandlas i offentligheten men sällan lämnar abstraktionens område är det viktigt att undersöka individens egen uppfattning och syn på sin egen och sin familjs integration och att undersöka vad begreppet integration har för innebörd för de berörda individerna. Förhoppningsvis kan en sådan beskrivning utgöra underlag för

studier av integrationsprocesser inom olika områden. Större insikt i individens behov och syn på sin egen integration i relation till den inställning som redovisas av myndigheterna kan förhoppningsvis bidra till att främja mångetnisk integration.

Teori och tidigare forskning

Som teoretisk ram för beskrivning och tolkning av våra resultat har följande teoretiska begrepp använts: *kultur*, *etnisk identitet*, *andra generationens invandrare*, *tvåspråkighet*, *ackulturation*, *integration* och *subjektiv integration*. Närmast följer en kort diskussion av dessa, vilka presenteras i en sådan följd att de bredare begreppen introduceras först för att underlätta förståelsen av de påföljande begreppen (vilka ofta innefattar flera redan presenterade begrepp). Därför kommer en diskussion kring det komplexa integrationsbegreppet först på slutet.

Kultur

Det är svårt att ge en allsidig definition av kulturbegreppet, det har definierats på olika sätt av olika författare. Inom den allmänna sociologiska teorin anses Sorokin (refererad i Österberg, 1991) vara upphovsman till distinktionen mellan det sociala och det kulturella. Han definierade kultur som ”helheten av de innebörder (meanings), värden och normer som kommer till uttryck i människors interaktion med varandra och helheten av de materiella förmedlare (vehicles) som objektiverar, socialiserar och vidareför dessa innebörder” (s. 93).

Kroeber och Kluckhohn (refererade i Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., Dasen, P. T., 2002) har utifrån en klassisk kartläggning kommit fram till sex olika kategorier för definierandet av kultur, av vilka en av dem kallas för den psykologiska definitionen. Denna betonar sådant som anpassning, problemlösning, lärande och vanor. Kultur är enligt denna psykologiska definition inlärt och resultatet av denna inläring är etablerandet av vanor i en bestämd grupp.

Enligt Al-Baldawi (2003) är kulturen ”summan av genom livet inlärd traditioner och normer som dominerar och utvecklas genom historien hos en folkgrupp eller nation” (s 107). Med detta vill han betona två enligt honom viktiga aspekter av kulturbegreppet. Dels består kultur av traditioner, normer och seder som människan blir matad med sedan födseln genom en inlärningsprocess. Att definiera kulturer som en inlärnings- eller socialisationsprocess innebär

enligt Al-Baldawi att det är upp till individen att genom att studera andras kultur bestämma sig för vad man vill behålla eller förkasta. Det är dock svårt att göra detta om man lever i det samhälle vars kultur man fötts in i. Detta resonemang anser vi möjliggör tolkningen att individer vars föräldrar har en annan kulturell bakgrund än majoritetssamhället har en speciell position när det gäller att förhålla sig till kulturen. Kanske är det lättare för dessa individer att betrakta både föräldrarnas kultur och den omgivande kulturen ”utifrån” och därmed göra medvetna val kring vad man vill behålla eller förkasta.

Al-Baldawi (2003) betonar att det inte finns oföränderliga kulturer och att denna dynamiska utveckling förstärks ju mer människor öppnar sig mot andras kulturer. Det är enligt honom viktigt att komma ihåg att kulturen på ett medvetet eller omedvetet plan påverkar vårt sätt att leva, kommunicera, arbeta och producera och att dessa regler förs vidare från generation till generation. Al-Baldawi menar att det innebär ett stort arbete att försöka lära känna en annan kultur men denna kännedom innebär att vi får bättre förståelse av händelser som inträffar då vi kan se dem utifrån deras kulturella grunder.

Enligt Allwood och Franzén (2000) är en central del i det som kallas kultur att det handlar om förståelseinnehåll som används av en viss kategori människor. Att människor växer upp i ett specifikt kulturellt sammanhang påverkar på ett grundläggande sätt hennes förståelse av verkligheten och sig själv. Den tidigare tanken att människan växer upp i homogena kulturer är enligt Allwood och Franzén inte lika aktuell längre, vilket t.ex. innebär att man inte kan betrakta svensk kultur som avgränsad och enhetlig. I stället har individen tillgång till flera kulturella traditioner samtidigt, vilka ofta är integrerade i varandra i olika grad. I likhet med Al-Baldawi betonar Allwood och Franzén kulturers föränderlighet och utveckling i deras historiska sammanhang, vilket innebär en svårighet för essentialistiska teorier om kulturer eftersom vad som är typiskt för en kultur varierar över tid.

Enligt de resonemang som förs av de olika författarna, tycks kultur vara något som lärs in och som är i ständig omvandling. Liksom individen blir påverkad och styrd av kulturen i sitt handlande, tänkande och i sin förståelse av verkligheten, är hon också en aktör som i ett mångkulturellt samhälle kan ”plocka från det kulturella smörgåsbordet”. Detta är dock inte något som med lätthet låter sig göras, då människan är inbäddad i kulturen och kan ha svårt att se den utifrån.

Etnisk identitet

Ehn (refererad i Almqvist, 2006, s. 81) anger fyra kriterier som krävs för att man ska identifiera en etnisk grupp:

1. Att man själv och omvärlden ser gruppen som en grupp
2. Att gruppen har föreställningar om ett gemensamt ursprung
3. Att man i stor utsträckning gifter sig inom gruppen
4. Att gruppen skiljer sig från andra grupper när det gäller olika kollektiva egenskaper.

Andra vanliga kriterier är att man har ett gemensamt språk, en gemensam religion, kultur och historia eller bebor ett särskilt landområde. Definitionen av etniska grupper är dock något som fluktuerar över tid och plats och skillnaden mellan etnisk tillhörighet och kulturell tillhörighet är otydliga. Ofta har en grupp som definierar sig själv som en etnisk grupp även en gemensam kultur men det kan också vara så att människor med gemensam kultur har olika etnisk identitet. Exempel på detta ses i svenska förorter där ungdomar med skilda ursprung är aktiva tillsammans inom t.ex. hip-hop (Almqvist, 2006).

Inom dagens forskning anser man att etniska identiteter bäst förstås som sociala konstruktioner vilka uppkommer i ett historiskt sammanhang där dessa identiteter kan användas i personliga och politiska syften (Allwood & Franzén, 2000). Sernhede (2002) menar att hävdandet att det för ett ”folk” skulle finnas en naturligt given och ursprunglig samhörighet – en etnos – är att betrakta som mytologi. Föreställningar om etnicitet har ett nära släktskap och nästan sammanfallande historia med nationalismen. Han menar att det är svårt att ringa in vad ”eticitet” är trots att det i dag ofta anses som ett begrepp med förklaringsvärde och stark genomslagskraft. Etnicitet tar sin utgångspunkt i kultur och har framstått som en kritik av den gamla rasbiologin, men Sernhede hävdar att det finns en risk för att etnicitet i vissa avseenden kan komma att spela en roll som teorier om ras gjort tidigare. Även om man utgår ifrån kultur och inte biologi talar man fortfarande om skillnader och människors egenskaper vilket gör att konsekvenserna blir desamma. Etnicitet blir enligt Sernhede ofta uttryck för västerländsk etnocentrism, etnicitet är något de andra har som försvårar deras anpassning till vår förnuftsbaseade samhällsordning. Etnicitet har blivit bärare av vissa egenskaper och man riskerar att förbise andra förklaringar som t.ex. sociala villkor.

Även Almqvist (2006) beskriver hur etnicitetsbegreppet kan missbrukas men hon anser även att det trots allt är en realitet att den etniska aspekten av identiteten är central för många människor och något man har ett behov av att hitta ett förhållningssätt till. Den etniska identiteten ger tillhörighet och ursprung för individen och den etniska identitet som man tillskrivs av andra (ofta baserad på utseende) har även stor betydelse för hur man bemöts i samhället. Almqvist menar att man har ytterligare en dimension att hantera under sin identitetsutveckling om man tillhör en etnisk minoritetsgrupp i ett samhälle: i vad mån man ska tillhöra sin ursprungliga etniska minoritetsgrupp eller söka sig till majoritetsgruppen.

I utvecklandet av en egen identitet måste två centrala frågor besvaras. Den ena frågan handlar om uppgiften att "höra till", d.v.s. att kunna identifiera sig med en eller flera grupper som man känner sig accepterad av eller åtminstone som medlem av. Den andra uppgiften handlar om att vara någon speciell, att inte vara som alla andra utan någon särskild. Identiteten formas således i en process av differentiering och integration (Almqvist, 2006).

Enligt Almqvist (2006) baseras den självuppfattade etniska identiteten både på individens egen uppfattning om sig själv och på individens bild av den etniska grupp som han eller hon tillhör. Individen tillskrivs även en etnisk identitet av omgivningen som både är baserad på individuella egenskaper och på omgivningens uppfattning om den grupp som individen tillhör. Den etniska identiteten baseras delvis på familj och släkttillhörighet vilket är faktorer vi inte kan påverka. Utvecklingen av en etnisk identitet hos ungdomar i minoritetsgrupper kännetecknas av tre stadier vilka beskrivs av Phinney och Rosenthal (refererade i Almqvist 2006):

Utforskad etnisk identitet. Barn och unga tonåringar har inte utvecklat en självständig etnisk identitet men de kan antingen ha en stark lojalitet mot den egna etniska gruppen eller vilja att ta avstånd från den och värderar majoritetens etnicitet som bättre.

Det utforskande stadiet. Under ungdomstiden inträder en period av utforskande av vem man är och vilken grupp man hör till, d.v.s. den egna etniska identiteten. Man blir efterhand mer medveten om att man inte tillhör majoriteten och detta leder till ökat engagemang i frågan om sitt ursprung.

Internalisering. Efter tiden av utforskande hittar individen ett eget förhållningssätt till att både höra till och vara lojal mot sin etniska minoritetsgrupp och förhålla sig till det omgivande samhället.

Vi väljer att betrakta dessa stadier som dynamiska i den meningen att de inte utgör bestämda steg i utvecklingen som man måste uppnå. Vi motsätter oss en tolkning som innebär att man når en slutpunkt efter genomgångna stadier, där ingen utveckling längre sker. Almqvist (2006) menar att det kan finnas en föreställning om att man måste välja en etnisk identitet men flera studier har visat att man mycket väl kan ha ”både och”, precis som man kan vara både pappa och son.

Robinson (2005) har sammanställt forskningsresultat från området ackulturation, etnisk identitet och psykologiskt välbefinnande bland första och andra generationens invandrare från södra Asien (huvudsakligen Indien och Pakistan) i Storbritannien. Vad gäller etnisk identitet visade resultaten bl.a. att de asiatiska ungdomarna hade högre etnisk medvetenhet än engelska ungdomar (Hutnik, refererad i Robinson, 2005). En kvalitativ studie (Modood et al. refererad i Robinson, 2005) visade att många andra generationens asiater använde beskrivningar som ”pakistansk-brittisk” om sig själva och de flesta ville bevara en relation till föräldrarnas kultur och samtidigt ha ett etniskt blandat liv. De som uppfattade sig själva i termer av en bikulturell identitet upplevde inte att det fanns en konflikt mellan de två sidorna av deras identitet. En studie av Robinson visade att majoritetsidentiteten var viktig för de asiatiska ungdomarna men den etniska identiteten upplevdes som viktigare. Det fanns ett signifikant samband mellan höga poäng vid mätning av den etniska identiteten och psykologisk anpassning. Phinney (refererad i Robinson, 2005) har i flera studier visat att ungdomar med tydlig etnisk identitet uppvisar bättre psykologisk anpassning och högre självförtroende.

Borgström (1998) har skrivit avhandlingen ”Att vara mitt emellan – hur spanskamerikanska ungdomar i Sverige kan uppfatta villkoren för sin sociokulturella identitetsutveckling” (1998). Studiens syfte är att belysa förhållandena för utvecklingen av den sociokulturella identiteten hos spanskamerikanska ungdomar i Sverige. Denna identitet undersöktes utifrån de tre aspekterna identitet, språk och kultur. Resultatet visar bl.a. att ungdomarnas uppväxt i Rinkeby gav en känsla av trygghet eftersom de inte stod ut som annorlunda. Ungdomarna identifierade sig antingen med sin egen grupp (chilenare) och språk (spanska) eller med ”invandrargruppen” och dess språk (Rinkebysvenska). Ibland identifierade de sig med båda,

men aldrig med ”svenskarna”. De flesta i gruppen ansåg sig befinna sig ”mellan två världar”. De upplevde att hur mycket de än önskade det, så tilläts de inte höra till det svenska samhället.

Deniz och Perdikaris har i studien ”Ett liv mellan två världar” (1990) undersökt hur assyriska ungdomar, som andra generationens invandrare i Sverige upplevde och hanterade sin situation. Resultatet visade att ungdomarna levde i två olika sociala verkligheter, den assyriska minoritetskulturen och den svenska majoritetskulturen. Dessa verkligheter existerade sida vid sida och ungdomarna hade två motsägande system av förväntningar på sig. Deniz och Perdikaris (1990) gör tolkningen att ungdomarna strävade efter en förening av de två kulturerna och tog det bästa av varje kultur. De kände samhörighet med ”det svenska” och de tog åt sig när de blev behandlade som om de inte hörde till det svenska sammanhanget. Ungdomarna hade en identitet som var gångbar både i hemmet och i samhället och den var inte uppdelad utan föreföll ha integrerat de båda kulturerna.

Andra generationens invandrare

Ordet ”invandrare” började användas ganska sent, på 1950-talet sade man utlänning om den som inte var född i Sverige och den som var född och uppvuxen i Sverige uppfattades som svensk. Det fanns antagligen en positiv avsikt med införandet av ordet ”invandrare” då det kan uppfattas som mer välkomnande. Men istället har ordet blivit ett täckande begrepp som huvudsakligen omfattar en kategori människor som icke-är, d.v.s. icke är svenskar. Dessutom har begreppet fått en vidare betydelse än utlänning, eftersom det omfattar även nästa generation så även den som är född i Sverige men har åtminstone en invandrad förälder är invandrare. Juridiskt sett är man svensk men inte i t.ex. statistik, debatt och folks tänkande. Troligen tar det längre tid för släkter vars utseende och kultur skiljer sig mer från majoritetsbefolkningen att ses som svenska vilket tyder på att det finns ett starkt subjektivt inslag i invandrarbegreppet (Allwood & Franzén, 2000).

I en rapport från kulturdepartementet titulerad *Begreppet invandrare* (2000, refererad i Sernhede, 2002) har ett antal utredare fått till uppgift att vägleda myndigheterna i denna språkfråga och kommer till slutsatsen att endast invandrare skall benämnas som invandrare. Som en konsekvens av detta måste beteckningen andra generationens invandrare försvinna.

Almqvist (2006) menar att det i Sverige är ett tydligt fenomen att olika flyktingar och

invandrargrupper har beskrivits som en grupp med gemensamma egenskaper av majoritetssamhället.

Att vara flykting eller invandrare är en beskrivning av den situation man befinner sig i när man anländer till Sverige, och säger inget om vem man är. Trots det diskuteras flyktingar och invandrare i Sverige ibland som om de utgjorde en etnisk grupp. (...) Oftast är det rimligt för den första generationen, i varje fall den första tiden i det nya landet, att bli bemött i egenskap av att vara nyss anländ. Men för ungdomar som kommit till Sverige som barn eller till och med fötts i Sverige och vuxit upp här, blir det en orimlig beskrivning. (Almqvist, 2006, s 107)

Som beskrevs i föregående avsnitt handlar identiteten både om att höra till en grupp och om att vara någon särskild. Men enligt Almqvist (2006) så innebär det att vara invandrare eller flykting att man varken tillhör en grupp eller är någon särskild utan det är beteckningar som anonymiserar och tar bort tillhörigheten, vilket kan upplevas som frustrerande. Almqvist menar att beteckningen markerar att man inte hör till den etniska majoriteten och att ungdomar kan ta till sig en diffus invandraridentitet om de inte utforskar den egna etniska identiteten för att uppnå en positiv identitet och god självkänsla.

Det finns enligt Allwood och Franzén (2000) några indikatorer på att situationen ofta är svår för barn till invandrade föräldrar. Risken att dö i självmord är tre gånger högre för ungdomar som är mellan 15 och 18 och som har mödrar födda utanför Europa jämfört med motsvarande ungdomsgrupp vars mödrar är födda i Sverige. Risken att dömas till fängelse är tre till fyra gånger högre för pojkar vars mödrar är födda i utlandet jämfört med samma åldergrupp med mödrar födda i Sverige. Risken för diskriminering på arbetsmarknaden p.g.a. icke-svenska namn kan innebära minskad motivation att fullfölja skolan.

Tvåspråkighet

Tvåspråkighet kan ses utifrån flera perspektiv men dess kärna har definierats av Mahanty och Perregaux (refererade i Berry et al, 2002).

The ability of persons or communities to meet... the communicative demands of the self or the society in two or more languages in interaction with the speakers of any or all of these languages. (s. 229)

I stället för att se tvåspråkigheten som summan av två språk anser man nu bland forskare istället att tvåspråkighet är en unik och speciell språklig kompetens. Studier av tvåspråkiga

barn i Singapore, Sverige, Schweiz, Sydafrika och Israel visar att de är framstående i kognitiv flexibilitet, divergent tänkande och kreativitet, vilket kan vara en följd av att ha tillgång till ytterligare ett utbud av språkliga tecken och kategorier (Berry et al, 2002). I en amerikansk studie av tvåspråkiga barn utförd av Lambert och hans kollegor (Gardner & Lambert, refererade i Berry et al, 2002) kom man fram till att tvåspråkighet kan ha olika konsekvenser för individens identitet. Några identifierade sig med en av språkgrupperna, några med båda och andra inte med någon av dem.

Heyman (1990) beskriver hur människan främst får sin identitet genom språket, genom detta förs barnen under sin utveckling allt djupare in i kulturen och med språket tolkas livet och världen. Heyman menar att detta för invandrabarn innebär en mer komplicerad process eftersom de olika kulturerna måste hitta ett sätt att samverka. När detta fungerar innebär det extra tillgångar i form av två språk och kulturer, men denna integration av de båda språken och kulturerna inte självklar. Enligt Almér (2006) vittnar många flerspråkiga om en upplevelse av att ha olika identiteter beroende på vilket språk de använder. Men det finns också de som blandar och förflyttar sig mellan språken utan att uppleva att de har olika identiteter och flerspråkigheten uppfattas av dem som något positivt och som en tillgång.

Ackulturation

Ackulturation beskriver den förändring som sker med upplevelsen av etnisk tillhörighet bland invandrare, både på individnivå och mellan generationer och begreppet har främst använts när man talar om hur olika etniska minoriteter förhåller sig till majoritetssamhället (Phinney, refererad i Almqvist 2006).

Berry et al (2002) beskriver fyra strategier som medlemmar av minoritetsgrupper kan använda sig av: *Separation* innebär att man prioriterar den etniska ursprungskulturen och identiteten. *Assimilation* betyder att medlemmarna i invandrargruppen tvärtom har en preferens för att identifiera sig med majoritetsbefolkningen och inte avser att sträva efter bevarandet av ursprungskulturen. *Marginalisering* innebär att man tar avstånd från den etniska ursprungsgruppen men inte involverats i majoritetssamhället. *Integration* kännetecknas av en vilja att bevara gemenskapen med den etniska ursprungsgruppen men att man samtidigt vill vara delaktig och accepterad av majoritetssamhället.

Invandrare som använder sig av integrationsstrategin uppvisar bättre psykologisk anpassning

än de som anammar de övriga strategierna (Berry, refererad i Robinson, 2005). Integration innebär att man har utvecklat en bikulturell etnisk identitet samt förmågan att behärska två kulturella koder (Phinney, refererad i Almqvist, 2006). Integration anses också vara det förhållningssätt som antas ge flest fördelar på samhällsnivå (Almqvist, 2006).

Enligt Almqvist (2006) påverkas vilket förhållningssätt som utvecklas bl.a. av de strategier och önsknings som finns i den invandrade gruppen. Tänker man sig t.ex. att man ska flytta tillbaka och att vistelsen bara är tillfällig eller vill man att barnen ska bli svenskar och leva i Sverige i framtiden? Även vilka förutsättningar som finns för den sociala och kulturella gruppens överlevnad i det nya samhället påverkar. Det har stor betydelse vilken inställning föräldrarna har i sin uppfostran, om de t.ex. uppmuntrar att barnet har svenska vänner, lär sig svenska o.s.v.

Även det omgivande samhällets inställning utgör en betydande påverkan (Almqvist, 2006). Det bör poängteras att ackulturation är en ömsesidig process och även värdsamhällets strategier bör tas i beaktande. Berry et al (2002) nämner fyra strategier som värdsamhället kan använda sig av gentemot minoritetsgrupper: *Assimilation* är en strategi där värdsamhället förväntar sig att immigranterna ska överge sin egen kultur för att passa in. *Segregation* innebär att värdsamhället vill bibehålla distans till minoritetsgruppen samtidigt som den tillåts bevara sin egen kultur. *Exkludering* innebär att värdsamhället motiverar minoritetsgruppen till marginalisering, de förnekas sin rätt att bevara sin egen kultur och även möjligheten att assimileras. *Mångkulturalism* är slutligen strategin för integration och kulturell mångfald.

Integrationsstrategin som tidigare beskrevs som en önskvärd strategi vilken immigranterna kan använda sig av, kan enligt Berry et al (2002) endast eftersträvas i samhällen som är explicit mångkulturella och där vissa psykologiska förhandsvillkor är etablerade: ett väl spritt accepterande av värdet med ett mångkulturellt samhälle, relativt låga grader av fördomar, ömsesidigt positiva attityder bland etniska grupper samt en allmänt spridd känsla av anknytning till, eller identifikation med det större samhället. Vi anser att det är intressant att reflektera över om Sverige uppfyller dessa villkor. Det intuitiva svaret på den frågan är ”nej” och detta ställer frågan om integration i ett nytt ljus och man kan utifrån detta fråga sig om integration ens är möjlig i dagens svenska samhälle.

Studier av andra generationens ungdomar med asiatiskt ursprung i Storbritannien och deras ackulturationsstrategier enligt Berrys modell har enligt Robinson (2005) visat att den vanligaste använda strategin var integrationsstrategin, vilket innebär att ungdomarna har integrerat aspekter av ursprungs- och majoritetskulturen. Användandet av integrationsstrategin korrelerade med livstillfredsställelse. Deras föräldrar, den första generationen, använde sig i högre grad av separationsstrategin.

Virta, Sam och Westin (2004) har utfört en jämförande studie av den psykologiska anpassningen hos ungdomar med turkisk bakgrund i Sverige och Norge. Den psykologiska anpassningen innefattade självförtroende, tillfredsställelse med livet, ackulturationsstrategier och upplevd diskriminering och mättes med ett frågeformulär. Ackulturationsstrategierna utgick från Berrys et al modell (2002). Resultatet visade att ungdomarna i Norge rapporterade sämre psykologisk anpassning än de i Sverige. Faktorer som korrelerade med god psykologisk anpassning var turkisk identitet och integration. Faktorer som korrelerade med låg grad av psykologisk anpassning var marginalisering och upplevd diskriminering.

Integration

Svenska Akademiens ordlista (2006) beskriver innebörden i termen *integrera* som förena eller sammanföra till en helhet; samordna; fullständiga genom införlivning.

Ordet *integer* betyder på latin bl.a. ”oskadd”, ”oförminskad”, ”hel”; verbet *integrare* ”att fullständiggöra”, ”att fullborda”; *integration* ”förnyelse”, ”återupprättande av ett tidigare (fullkomligt) tillstånd”. *Integration* används i sociologiska sammanhang om social samvaro som gör deltagarna till del i en helhet och om själva detta tillstånd i dess helhet. En viss grad av social integration är enligt vissa sociologer livsnödvändig för människan (Österberg, 1991).

Enligt Aytar (1999) är integration ett mångtydigt begrepp som hela tiden varit ett omdiskuterat fenomen i invandringsländer. Ofta har det används för att undvika att använda ordet assimilation. I invandringsforskningen har man använt begreppet integration för att fokusera på relationer mellan invandrargrupper och det nya samhället som de lever i och integration skulle vara ett bra alternativ till segregation och assimilation. Diaz (2004) beskriver problemställningar kring begreppet integration som det råder delade meningar om i akademisk och offentlig debatt. Exempelvis är det oklart hur man förhåller sig till tidsaspekter

och generationsskillnader i det integrationsrelaterade förloppet och om integration är en tidsbegränsad eller livslång process.

Enligt Diaz (2004) har kulturen en central funktion för integration i samhället för flera klassiska samhällstänkare, vilket har lett till viktig teoribildning kring begreppet ”kulturell integration” eller ”normativ integration”. Detta beskriver hur människor knyter band till varandra genom system av gemensamma normer, värderingar, symboler och språk. Inom modern forskning anser man att denna företeelse är central för samhällets sammanhållning. Man anser också att integration är en flerdimensionell process men i huvudsak ett socialt fenomen som kan kopplas till invandrarnas deltagande i olika typer av sociala relationer i mottagarsamhället. Dessa relationer innefattar sådant som ekonomiska relationer (arbetsnäringsliv), maktrelationer (byråkrati, politik) och sociala nätverk (familjen, på arbetsplatsen, i grannskapet, i vänskapskretsar) (Diaz, 2004).

Integration i svensk integrationspolitik. Den integrationspolitiska propositionen från 1997 (refererad i Diaz, 2004) är fortfarande det ledande styrdokumentet inom integrationsområdet. Där redovisas en uppfattning om att integration ska förstås som delaktighet i samhällslivets olika sfärer utan att individen ska behöva ge avkall på sin etniska och kulturella särart. Integration är alltså *inte* kulturell assimilering men man anser att en viss anpassning alltid måste ske i mötet mellan människor. Det är upp till individen om hon vill assimileras, det ska inte påtvingas från samhälleligt håll. Integration innebär att de invandrade får tillgång till arbetsmarknaden, deltagande i politiken, boende, utbildning och sociala relationer med infödda. I propositionen redovisas också uppfattningen om att integration är en ömsesidig process som berör både de invandrade och det mottagande samhället. Det är alltså både individens och samhällets ansvar att anpassa sig och det är båda parternas ansvar att uppnå integration (Diaz, 2004).

På den individuella nivån bör integration betraktas som ett livsprojekt vars innehåll och mål endast kan bestämmas av individen själv. Däremot kan staten sätta upp mål för vad som bör uppnås inom olika samhällsområden med hjälp av arbetsmarknadspolitik, utbildningspolitik o.s.v. och stödja den individuella integrationsprocessen genom att föra en politik som ger individen möjligheter att förverkliga sina mål i livet. (prop. 97/98:16, Diaz, 2004, s 27)

Subjektiv integration. Diaz (2004) redovisar teoretiska resonemang och metodologiska överväganden som kan ligga till grund för framtagandet av indikatorer för att

mäta integrationsprocessen för invandrade grupper. Han framlägger följande förslag på integrationsindikatorer: arbetsmarknadsintegration, boendeintegration, social integration, medborgerlig integration och subjektiv integration. Subjektiv integration beskrivs som en dimension av integrationsprocessen som omfattar de invandrades föreställningar om sin egen integration, om känslor av identitet och samhörighet med det nya samhället och föreställningar om hinder för integration. Det är på bl.a. utifrån Diaz beskrivning av subjektiv integration som denna studie har hämtat inspiration. Han menar att det är viktigt att även de berörda minoriteternas föreställningar om sin integration tas med vid framställandet av indikatorer och att en grundläggande drivkraft i integrationsprocessen är individens egna resurser och motivation. Subjektiv integration definieras av individens självdeklarerade grad av tillfredsställelse med sin integration inom en rad områden; tillfredsställelse med uppnådd integration, förtroende för samhällsinstitutioner, identitetsförändringar med referenspunkter i mottagande samhället samt upplevelser av diskriminering.

Det har bedrivits en del forskning kring den subjektiva integrationen i Sverige. Lange (2000) har för Integrationsverkets räkning sammanställt en rapport där han utgår ifrån två enkätundersökningar som han utförde 1993 och 1996, vilka behandlade diskriminering, integration och etniska relationer. I 1993 års undersökning användes chilensare, finländare, polacker och iranier och i 1996 års undersökning användes chilensare, iranier, polacker och turkar. Utifrån dessa undersökningar om diskriminering myntar Lange begreppet ”subjektiv integration”:

Var man känner sig mest hemma – i Sverige, i ursprungslandet, lika mycket här som där eller ingenstans – kan betraktas som en subjektiv sammanfattning av individens erfarenheter, uppfattningar och känslor rörande hans/hennes situation i det nya landet, en indikator på vad man skulle kunna kalla ”subjektiv integration”. (Lange, 2000, s. 43)

Upplevd diskriminering har en negativ inverkan på den subjektiva integrationen. Ett starkt ”kulturbevarande” förhållningssätt visade sig minska sannolikheten för att man känner sig mest hemma i Sverige och det har en negativ inverkan på känslan av samhörighet med Sverige. Oberoende av grupp tillhörighet tenderar respondenter som är mindre assimilerade till den svenska kulturen att rapportera mer diskriminering. Finländare, polacker och chilensare känner större samhörighet med Sverige än iranier. Assyrier, polacker och turkar vill huvudsakligen stanna i Sverige. Perser, chilensare och kurder har ungefär lika stora delar som

vill stanna i Sverige. Bättre kompetens i svenska ökar enligt Lange tydligt benägenheten att umgås med svenskar och minskar benägenheten att umgås med landsmän. Större total upplevd diskriminering har motsatt effekt på umgänge med svenskar respektive landsmän. Lange menar att det antagligen även handlar om en ömsesidig påverkan mellan dessa tre variabler. Iranier anser i högre grad än framför allt finländare och polacker att svenskarna är svårkontaktade, blyga, ogästvänliga, tystlåtna, kyliga och främlingsfientliga. Även chilenerna håller med om flera av dessa beskrivningar medan polackerna i högre grad än de andra anser att svenskarna är ”hämmade”.

Aytar har i sin studie ”Integration i mångfald” (2004) undersökt sex invandrargruppers (latinamerikaner, polacker, perser, kurder, turkar och assyrier/syrianer) upplevda integration i Sverige utifrån tre inriktningar av upplevd integration; segregatorisk, mångkulturell och assimilatorisk. Enligt Aytar är segregatorisk och assimilatorisk upplevd integration huvudsakligen en följd av ensidig integration, d.v.s. det är bara invandrarna som är i fokus. Mångkulturell upplevd integration är en följd av att både invandrare och infödda är i fokus. Aytar ger ingen tydlig beskrivning av vad detta innebär men vi tolkar det som att ensidig integration innebär att det är invandrarna som är i fokus eftersom de aktivt isolerar sig från eller anpassar sig till majoritetssamhället. Vid mångkulturell integration är både invandrare och majoritetssamhälle aktiva i en ömsesidig anpassning till varandra.

Resultaten visar att det finns tydliga likheter och skillnader mellan vissa grupper. Mönstren av upplevd integration bland latinamerikaner och perser liknar varandra, liksom kurderna upplever de en klar segregatorisk integration. Aytar (2004) anser att en förklaring kan vara den politiska anledningen till varför dessa grupper flydde till Sverige. Assyriers/syrianers tydliga upplevelse av assimilatorisk integration (att ha stark samhörighet med Sverige) kan bero på att de inte har något geografiskt område att återvända till. Även polacker har en hög grad av upplevd assimilatorisk integration medan turkar inriktar sig mer på mångkulturell integration jämfört med de andra grupperna.

Kön, utbildning i Sverige och förvärvsarbete visade ingen signifikant inverkan på upplevd integration. Dock har utbildning i Sverige och förvärvsarbete låga, men signifikanta samband med sociala relationer med svenskar, vilka kraftigt inverkar på invandrades upplevda integration. Ungdomar tenderar att bli integrerade i en större utsträckning, dock med en assimilatorisk inriktning. Även de som har en låg utbildning i hemlandet och är

yrkesutbildade arbetare har en tendens att integreras assimilerande. Aytar (2004) reflekterar över om detta kan bero på att lågutbildade har mindre krav och inte hamnar i konflikt med maktstrukturen i Sverige. Vistelsetid har ingen inverkan på sociala relationer med svenskar men däremot på den upplevda integrationen. Sociala relationer med landsmän innebär mer upplevd segregatorisk integration. Undersökningsgruppen uppvisade ett mycket lågt förtroende för vissa myndigheter som arbetsförmedlingen, socialtjänsten, och invandrarverket i jämförelse med förtroendet för sjukvård, skola och försäkringskassa vilket han förklarar med invandrarnas allmänna skepsis mot institutioner som är knutna till flyktmottagande. Aytar (2004) drar även den generella slutsatsen av studien att en lyckad integrationspolitik tar den etniska och kulturella mångfalden i fokus.

Bakgrundsfakta

För att ge en bättre förståelse för denna studies intervjupersoner och deras bakgrund och på så sätt bättre kunna följa deras berättelser ger vi en kort historieberövning av Sverige som invandringsland och en faktaredövning om länderna som intervjupersonernas föräldrar utvandrat ifrån. Vi vill också nämna att de siffror som nämns inte inkluderar personer som är födda i Sverige med utlandsfödda föräldrar, om även de vore medräknade skulle antalet vara betydligt större.

Sverige som invandringsland

Informationen i detta avsnitt är hämtad från Migrationsverkets hemsida (2007). Sverige har, historisk sett, aldrig genomkorsats av återkommande flyktingströmmar eller folkvandringar. Fram till 1930-talet hade Sverige ett betydande utvandringsöverskott. Mellan 1850-1930 emigrerade cirka 1,5 miljoner människor, främst till Amerika.

Under 1930- och 40-talet kom det flyktingar och stora grupper av barn till Sverige. De flydde från framför allt Nazityskland. I och med andra världskriget utbrött fick i stort sett alla som sökte skydd i Sverige stanna. Men invandringen tog inte riktig fart förrän efter andra världskrigets slut. Två huvudströmningar kan skönjas: en som återspeglar behovet av arbetskraften i Sverige, och en som visar på behovet av asyl och skydd undan omvärldens konflikter. Det var flyktingar från Tyskland, de nordiska grannländerna och Baltikum, som under andra världskrigets lopp förvandlade utvandrarnlandet Sverige till ett invandrarland.

Efter krigsslutet var det istället *arbetskraftsinvandringen* från Skandinavien, Italien, Grekland, Jugoslavien, Turkiet m.fl. som dominerade.

I slutet av 60-talet infördes den reglerade invandringen, det vill säga riksdagen beslutade att de som ville invandra i princip skulle ha sitt uppehållstillstånd klart före inresa. 70-talet dominerades av *flyktinginvandring* och att flyktingarna kom stötvis ifrån mer avlägsna länder, oftast i direkt anslutning till krig eller kriser, som exempelvis militärkuppen i Chile.

I mitten av 80-talet började asylsökande från Iran och Irak, Libanon, Syrien, Turkiet och Eritrea att öka i antal i hela Västeuropa. Under slutet av årtiondet började också asylsökande från Somalia, Kosovo och flera av de forna öststaterna att sälla sig till köerna.

90-talet ses som de etniska rensningarnas tid. Vid denna period kom det jugoslaviska sammanbrottet, med återföljande uppdelning av landet, krig, terror och etnisk rensning. Det drev, för första gången sedan andra världskriget, rekordstora mängder människor på flykt mitt i Europa. I Sverige fick drygt 100 000 f.d. jugoslaver, företrädesvis bosnier, ett nytt hemland.

Fakta om intervjupersonernas föräldrars ursprungsländer

Serber. I det forna Jugoslavien levde drygt 8 miljoner serber. Serberna talar, liksom kroater, olika serbokroatiska dialekter och använder sig traditionellt av det kyrilliska alfabetet. I religiöst hänseende är de övervägande grekisk-ortodoxa. Före 1960-talets arbetskraftsinvandring fanns endast ett fåtal serber i Sverige. Några hade kommit som politiska flyktingar efter andra världskriget. Enligt olika uppskattningar finns det idag cirka 20 000 - 25 000 serber som lever i Sverige på olika håll; större grupper i Malmö och Göteborg, men även relativt stora grupper i Mellansverige (Integrationsverket, 2007).

Kroater. Formandet av en kroatisk identitet var en komplicerad process och illustrerar den stora roll religionen kan spela som nationsbyggande faktor. Det var katolicismen och tillhörigheten till västeuropeisk kultur som skilde kroaterna från serberna och som utgjorde grunden för deras nationsbyggande. De första kroaterna kom, liksom serberna, till Sverige som flyktingar och statslösa efter andra världskriget. Den stora invandringen äger dock rum i samband med arbetskraftsmigrationen under 1960-talet. Det finns inga exakta uppgifter rörande antalet kroater i Sverige, men uppskattningen mellan

12 000 och 20 000 har gjorts. Kroaterna bor troligen främst i regionerna runt Göteborg och Malmö samt Halland och Småland (Integrationsverket, 2007).

Bolivianer. Bolivia är en republik med närmare sju miljoner invånare och den officiella religionen i landet är katolicismen. Som de andra latinamerikanska nationaliteterna som här nämns, pratar största delen av befolkningen spanska. Till följd av militärkuppen 1980 flydde över 1 200 bolivianer till Sverige. En stor del av flyktingarna hade varit fackföreningsaktiva eller medlemmar i olika politiska partier. Bolivianerna bosatte sig i Västerås, Borås, Växjö, Norrköping och Lund (Integrationsverket, 2007). År 2006 var antalet invandrare från Bolivia 2 874 (SCB, 2007).

Chilenare. Chilenska politiska flyktingar blev de första kvotflyktingarna i Sverige under perioden efter 1973. Precis som i de andra latinamerikanska länder som här nämns är flertalet av befolkningen katoliker. Av den breda strömmen flyktingar som anlände till Sverige i anslutning till militärkuppen var de flesta akademiker, studenter och arbetsledare (Integrationsverket, 2007). År 2006 var antalet invandrare från Chile 27 967 (SCB, 2007).

Argentinare. År 1970 fanns bara omkring 630 argentinare i Sverige. På grund av politiska kriser under efterkrigstiden och repressiva diktaturregimer har många välutbildade forskare och yrkesskickligt folk lämnat landet. Med några undantag gick denna ström till Sverige. Ökningen av argentinare i Sverige till 2 400 år 1975 var dock ett resultat av att de flytt undan militärdiktaturens förföljelse. Argentinare som kom enskilt eller i familjegrupper föredrog att bosätta sig i de större kommunerna: Stockholm, Göteborg, Malmö, Växjö och Uppsala. Många argentinare, liksom bolivianer och andra latinamerikaner, har återvänt eller planerar att återvända till sina ursprungsländer (Integrationsverket, 2007). År 2006 var antalet invandrare från Argentina 2 723 (SCB, 2007).

Pakistanier. Majoriteten av Pakistans invånare är sunni-muslimer. Officiella språk är urdu och engelska. Bland de nordiska länderna är det framförallt Norge som utgjort målet för pakistanska invandrare. Även Danmark har haft en viss invandring där merparten är bosatta i huvudstadsregionen. Invandringen har framförallt skett under senare hälften av 1970-talet. Pakistanier är i allmänheten välutbildade (Integrationsverket, 2007). År 2006 var antalet invandrare från Pakistan 5 458 (SCB, 2007).

Egyptier. Egypten, i nordöstra Afrika, har 76 miljoner invånare och av dess befolkning är ca 90% muslimer (främst sunni). Det officiella språket är arabiska. I huvudsak har egyptier kommit till Sverige för att arbeta. År 2006 var antalet invandrare från Egypten 2 681 (SCB, 2007).

Polacker. Politiska, religiösa och kulturella faktorer har orsakat ett rikt personutbyte mellan Sverige och Polen under historiens lopp. Under andra världskriget lyckades ett mindre antal polacker fly från det ockuperade landet. Kort före krigets slut fördes 20 000 koncentrationslägers- fångar till Sverige från Tyskland, av dessa var 8 000 polacker. De största grupperingarna av polacker finns i Stockholms län, Malmöhus län samt Göteborgs och Bohus län (Integrationsverket, 2007). År 2006 var antalet invandrare från Polen 51 743 (SCB, 2007).

Kunskapsteoretiska utgångspunkter

Denna studie har en kunskapsteoretisk ståndpunkt som kan beskrivas som tolkningsinriktad eller interpretativ. Detta innebär att tyngdpunkten ligger på en vilja att förstå den sociala verkligheten på grundval av hur deltagarna i en viss miljö tolkar denna verklighet (Bryman, 2002). Studien har också en ontologisk ståndpunkt som är konstruktionistisk i den meningen att sociala egenskaper delvis är resultatet av ett samspel mellan individer och inte av företeelser som är åtskilda från dem som är inbegripna i konstruktionen av dem (Bryman, 2002). Kunskap enligt det konstruktionistiska synsättet finns inte inom en person eller i världen som omger denna person utan i relationen mellan personen och världen (Kvale, 1997). Avsikten med denna studie är att undersöka intervjupersonernas upplevelser, uppfattningar och tolkningar av sin livsvärld och sina erfarenheter. För detta ändamål har en kvalitativ semi-strukturerad intervju använts, vilken av Kruuse (1996) beskrivs som "...en intervju vars syfte är att inhämta beskrivningar av den intervjuades livsvärld så att man kan tolka meningen med de beskrivna fenomenen i avsikt att förstå denna livsvärld." (s. 22). Smith (1995) menar att denna intervjuform är speciellt passande då man är intresserad av komplexitet och process och då ämnet man ska studera är personligt eller kontroversiellt. I det här fallet är fokus för studien just det personliga; den subjektiva upplevelsen av integration, ett ämne som kanske även skulle kunna uppfattas som kontroversiellt då det har politiska konnotationer. Kvaless (1997) beskrivning av den halvstrukturerade kvalitativa

forskningsintervjun och de olika stadierna i arbetet med denna metod har gett vägledning vid utförandet av studien.

Syfte och frågeställningar

Det huvudsakliga syftet med föreliggande studie är att undersöka fenomenet och begreppet integration. Detta gör vi genom att analysera 10 personers syn på integration. Dessa personer har föräldrar som är födda utomlands men är själva födda och uppvuxna i Sverige. Vi vill nå ökad förståelse för hur dessa personer utifrån sin invandrarbakgrund förhåller sig till begreppet integration och vilka faktorer som de anser påverkar integrationsprocessen. Syftet är också undersöka hur de ser på sin egen, sina föräldrars och sina barns integration och om de upplever att deras invandrarbakgrund påverkar deras relationer till vänner och partner.

Studien utgår från följande frågeställningar:

- 1) Vad innebär begreppet integration för informanterna?
- 2) Hur ser informanterna på:
 - a) sina föräldrars integration under sin uppväxt
 - b) sin egen integration
 - c) integration som en process mellan generationer
- 3) Finns det några faktorer hos individen eller samhället, som informanterna anser relevanta för att känna sig integrerad?

METOD

Undersökningsgrupp

Intervjuer genomfördes med fem kvinnor och fem män i åldern 25-35 år. Samtliga var bosatta i Malmö. Intervjupersonerna deltog utan monetär ersättning. Nedan ges en kort beskrivning av intervjupersonerna (namnen är fingerade).

Alexandra

Alexandra var vid intervjun 34 år, arbetade med behandling och utredning i ett människovårdande yrke och bodde med sin sambo och sina två barn. Hennes föräldrar

invandrade med sina familjer från forna Jugoslavien, nuvarande Serbien, när de var 10 år, av politiska och ekonomiska skäl.

Anna

Anna var vid intervjun 35 år och ensamstående mamma. Hon studerade till gymnasielärare. Hennes föräldrar flyttade från forna Jugoslavien, nuvarande Serbien, till Sverige för att arbeta för ca 40 år sedan.

José

José var vid intervjun 25 år, ensamstående, bodde vid tillfället hos sin mamma och jobbade inom restaurangbranschen. Hans föräldrar flyttade till Sverige från Bolivia i början av 80-talet av politiska skäl och hans pappa flyttade tillbaka till Bolivia 1999.

Mohammed

Mohammed var vid intervjun 29 år, ensamstående och arbetade med idrott. Han har en fil kand i politisk vetenskap efter studier i USA. Hans föräldrar invandrade från Egypten på 70-talet av ekonomiska skäl.

Marcela

Marcela var vid intervjun 25 år, ensamstående och jobbade inom restaurangbranschen. Hennes föräldrar invandrade från Chile på 70-talet av politiska skäl.

Leila

Leila var vid intervjun 33 år, ensamstående och jobbade som IT-konsult. Hennes föräldrar invandrade från Pakistan i början av 70-talet av ekonomiska skäl.

Sofia

Sofia var vid intervjun 34 år, jobbade som lärare, bodde med sin sambo och deras barn. Hennes föräldrar invandrade från Argentina till Sverige av politiska skäl i slutet av 70-talet och flyttade tillbaka dit för 10 år sedan.

Peter

Peter var vid intervjun 28 år, bodde med sin sambo och arbetade på ett växlingskontor. Hans föräldrar invandrade från forna Jugoslavien, nuvarande Kroatien, i början av 70-talet av ekonomiska skäl.

Martin

Martin var vid intervjun 31 år, gift och hade två barn. Han arbetade som lagerchef. Hans föräldrar invandrade från forna Jugoslavien, nuvarande Serbien, till Sverige i slutet av 60-talet av ekonomiska skäl.

Henrik

Henrik var vid intervjun 29 år, bodde med sin sambo och väntade sitt första barn. Han studerade till läkare men har även en master från tidigare studier. Hans föräldrar invandrade från Polen i början av 70-talet, hans pappa av ekonomiska skäl och hans mamma av politiska.

Material

Intervjuguide

Intervjuguiden (Bilaga 1) konstruerades utifrån studiens syfte, frågeställningar och teoretiska referensram. Studiens syfte var att undersöka fenomenet och begreppet integration och för att nå detta ändamål delades intervjuguiden in i olika områden; en inledande del med konkreta bakgrundsfrågor om civilstånd, sysselsättning, föräldrarnas bakgrund etc. Därefter följde frågor som rör följande teman: uppväxt, föräldrarnas integration, partnerskap, barnuppfostran, vänskapsrelationer och upplevelse av integration. Intervjuerna avslutades med att informanterna först fick reflektera kring begreppet integration och sedan fick läsa en definition av begreppet från Integrationsverkets ordlista (Bilaga 2) och reflektera kring denna.

Procedur

Rekrytering av undersökningsdeltagare

Vid rekryteringen av intervjupersoner tog vi hjälp av personer ur bekantskapskretsen som i vissa fall personligen ombads delta eller i övriga fall förmedlade kontakt med personer som de ansåg lämpliga för studien. De personer som valdes ut för studien hade inte någon nära

relation till någon av oss, sju av dem hade vi inte träffat innan. För att ytterligare minska sannolikheten för ett känslomässigt band mellan intervjuare och intervjuperson utfördes samtliga intervjuer av den person som inte förmedlat kontakten med intervjupersonen. Lika många kvinnor som män valdes ut och avsikten var även att i möjligaste mån ha en variation i intervjupersonernas bakgrund. Detta för att öka sannolikheten för att eventuella likheter i berättelserna skulle kunna förklaras av deras gemensamma erfarenheter av att vara svenskfödda med invandrade föräldrar. Personer med föräldrar från norra Europa uteslöts.

Pilotintervju

En pilotintervju genomfördes med en vän vars pappa är från Syrien. Hon var vid intervjutillfället 25 år och konststuderande. Efter intervjun gav hon synpunkter och tankar kring intervjuguidens utformning. Efter detta gjordes några små ändringar av intervjuguiden men den behölls i stort sett i sin ursprungliga form.

Utförande

Intervjupersonerna kontaktades via telefon, efter att klartecken givits från den som förmedlat kontakten och de informerades om studiens syfte samt intervjuens omfattning och svarens anonymitet. Intervjupersonerna fick själva välja var de ville bli intervjuade. De erbjöds att antingen vara i sitt hem, hos intervjuaren eller på valfri annan plats där de skulle känna sig bekväma och ostörda. Sju av intervjuerna utfördes hos intervjupersonen, två hos intervjuaren och en på intervjupersonens arbetsplats. Intervjuerna utfördes som halvstrukturerade intervjuer med intervjuguiden som grund, med denna gavs en grundläggande struktur vilket underlättade fokus vid de aktuella ämnesområdena men gav samtidigt möjlighet att följa upp intressanta ämnen och teman som kom upp. Intervjuerna tog mellan 30 och 70 minuter och spelades in auditivt med intervjupersonernas tillstånd samt transkriberades.

Analys av data

En tematisk innehållsanalys har genomförts av materialet. Analysen av materialet påbörjades med en genomgång av samtliga intervjuer och kartläggning av bakgrundsfakta. Noteringar gjordes av hur deltagarna svarat på de frågor som endast fordrade korta svar eller kunde besvaras med ”ja” eller ”nej”. Exempelvis noterades vem som svarat ”ja” på frågan om de ansåg sig vara integrerade.

Därefter delades materialet in i sex teman: egen integration, föräldrarnas integration, integration som process mellan generationer, relationer, begreppet integration och faktorer som påverkar integrationsprocessen. Vid skapandet av dessa teman utgick vi från studiens syfte och frågeställningar. Under dessa teman sorterades intervjufrågorna in och dess svar från intervjuerna. Arbetet med sorteringen av intervju svaren delades upp och vi tog ansvar för de intervjuer vi utfört. Därefter sammanfördes allt det sorterade materialet.

Efter detta gjorde vi en genomläsning av materialet och dess innehåll analyserades utifrån tendenser, likheter och skillnader i respondenternas svar och vi tog ut sådant som vi ansåg vara intressant eller belysande utifrån syfte och frågeställningar. Detta skrevs ner i stolpar som sedan sammanfattades och citat valdes ut som ansågs illustrera texten. Under genomgången av materialet kom vi fram till att två teman kunde slås samman till ett, p.g.a. gemensamt innehåll. Till följd av detta fick temat ”relationer” ingå i temat ”egen integration”. Vid återgivandet av de språkliga direktcitaten har vi i enstaka fall korrigerat grammatiken. Dessutom har vi för det mesta inte återgivit ljud som informanterna gjort när de funderat som ”mm” och ”ehh”.

RESULTAT

Resultatet presenteras utifrån de teman som uppkom vid analysen men har i några fall fått nya namn. Rubriken ”Vad är integration?” innehåller temat ”begreppet integration” och temat ”föräldrarnas integration” har fått rubriken ”Föräldrarna”. Resultatets sex huvudrubriker har även underrubriker för att tydligare åskådliggöra vad som kom fram under respektive tema. Texten illustreras med citat från intervjuerna och efter citaten ges de fingerade namnen på respondenterna som uttalat sig (se ”undersökningsgrupp” under rubriken ”material”).

Vad är integration?

Begreppets innebörd för respondenterna

Ungefär hälften av respondenterna upplevde svårigheter med begreppet, de visste inte riktigt visste vad det betydde. Integration innebar för tre av dem en anpassning till det samhälle man levde i, även om en av dem ansåg att man inte borde vara tvungen att anpassa sig. Integration sågs av två av respondenterna som en utopi.

Integration beskrevs av tre informanter som ett berikande möte mellan människor där man delade med sig till varandra och tog del av varandras kultur:

Integration... ja, att människor från olika kulturer, människor från olika områden, människor från olika intressen de möts och kanske på nåt sätt delar med sig av det man har helt enkelt. Av sina... allas ryggsäckar, att allas ryggsäckar möts kan man säga. *Mohammed*

Integration beskrevs också av fyra informanter som att vara en del av samhället och inte stå utanför. Rosengård, ett bostadsområde med stor andel utlandsfödda invånare, nämndes av två respondenter som ett exempel på bristande integration och det talades också om vissa invandrargrupper som man inte tyckte accepterade landets lagar och regler. Någon nämnde integration som ett bredare begrepp som inte bara innefattade invandrargrupper utan borde handla om att ha ett mer tolerant samhälle där alla får samma bemötande:

Jag känner ju att jag måste jobba lite mer, vara lite duktigare, prestera lite mer än en likvärdig svensk person som även då kanske är smal och ser bra ut. Alltså så är man kvinna. Så alla de grejerna blir för mig nån sorts, en integrationsgrej. Det handlar inte så mycket om ras eller var man kommer ifrån. Det kan handla om utseende, det kan handla om funktionshinder, det kan handla om språk och om att uttrycka sig. *Alexandra*

Mer än hälften av respondenterna upplevde att integration både var individens och samhällets ansvar men betoningen lades vid det personliga ansvaret. Samhället borde ställa krav och erbjuda hjälp men ansvaret var alltid ens eget, ville inte en person bli integrerad så spelade det ingen roll hur mycket ansvar samhället tog.

Det är bådas ansvar tycker jag, dels för individens för individen får det lättare så klart, och samhället, ja, det tycker jag bara är normalt att samhället hjälper till att utlänningar som kommer hit ska anpassa sig så gott det går. (...) Försöka lära sig svenska och kanske ta lite sämre jobb även om de har en utbildning i sitt hemland för att komma in i samhället och få ett jobb, i stället att vara arbetslösa, så tänker jag nog. *Peter*

Man behöver väl hjälp från samhället samtidigt som man måste göra det själv. Och det beror på var man bor också. Det är mycket snack om integration här i Sverige men... jag kan säga att i Bolivia så har det kommit jättemycket utlänningar och där hade man inte haft nån speciell politik när det handlar om integration utan folk får klara sig själva. *José*

Viljan att lära sig språket var något som togs upp av fyra respondenter som ett exempel på något som man ansvarade för själv men även viljan att försöka förstå det svenska folket och

kulturen. Tre informanter delgav exempel från sin egen anpassning under perioder när de levde utomlands.

Jag har bott utomland mycket, jag har bott i Spanien bl.a. i 6 år då men där var det viktigt för mig att från början lära mig språket, lära känna människor och förstå kulturen för annars hade jag aldrig klarat av att leva där. Och jag kände folk som hade bott där i 30 år och fortfarande inte kunde säga en hel mening på spanska och det måste vara frukta... man måste känna sig totalt utanför och att inte kunna följa tv-program eller inte kunna gå till banken och säga vad man vill och... det är ju... Nä helt klart så är det dels samhällets skyldighet att hjälpa men dels så är det upp till dig själv också att visa intresse och förstå och göra dig förstådd. *Anna*

Men till exempel, jag bodde i London, jag bodde i England, då fick jag integrera, jag fick lära mig hur man söker jobb där, hur man lever där, anpassa mig till det samhälle och jobba där, ja... *Leila*

Integrationsverkets definition

Generellt när respondenter kommenterade Integrationsverkets definition så uppmärksammade de den del som säger ”olika grupper i samhället behöver inte ge upp sin särart för att uppnå likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska villkor”. Fyra respondenter tyckte att detta inte stämde med hur det var i verkligheten, att om man bara behöll sin särart utan att göra något annat så blev man inte integrerad och uppnådde inga likvärdiga villkor. En informant använde slöjan som exempel:

Alltså de kommer med en sån där (visar) som man bara ser ögonen, svårt att anställa en sådan människa, man blir... alltså jag som jobbar på X, man blir nästan lite rädd när de kommer för att man... alltså de är maskerade, man vet inte vem det är där bakom så, det är synd om henne. *Peter*

Likvärdiga villkor ansågs inte realistiskt, talade man dålig svenska så hade man inte samma förutsättningar, även om man hade samma kunskap och samma kompetens. En person, som citerats ovan, kände att hon måste jobba lite mer, vara lite duktigare, prestera lite mer än en likvärdig svensk person.

Det verkar som Integrationsverkets definition av flera upplevdes ha ett ”fint språk”, att det är politiska termer som används vilka inte alltid stämmer med verkligheten.

Som alla begrepp, definitioner funkar väldigt bra i teorin, sen om de verkligen säger hur verkligheten ser ut det vet jag inte riktigt. Det låter fint, jag vet inte om det är sant, eller om det ska vara så. *Sofia*

Ja... det är ju de politiska termerna, om man ska säga så (skrattar), alltså det är ju rätt, det är ju, sen tycker jag det låter som väldigt... (...) De har fått till det, de har använt alla de här rätta orden, det är liksom en klassiker, det är lite så där typiskt svenskt att... De garderar sig med det uttalandet eller med det påståendet, det är rätt men samtidigt, de sticker inte ut hakan på något sätt.
Martin

En diskussion kring begreppen integration och assimilation uppkom i flera fall. Tre respondenter ansåg att assimilation så som det beskrevs i Integrationsverkets definition som ”anpassning till majoritetens normer och förhållningssätt” var en förutsättning för integration. De motsade sig alltså integrationsverkets uppdelning av assimilation och integration. De höll inte med om att det fanns en motsättning mellan assimilation och bevarandet av sin särart..

Men sen samtidigt, då skulle jag vilja tillägga men att man måste anpassa sig till samhällets normer för att kunna fungera, för att kunna bli integrerad. Förstår du vad jag menar? Ja... nej, man ska inte behöva ge upp sin särart, det är klart man inte ska liksom bara för att man flyttar till ett nytt ställe eller så här, det finns i ett annat land som inte är ens eget. Eh... (läser tyst) men jag tycker lite att det står här att assimilation förutsätter anpassning till majoritetens normer och förhållningssätt. Jag tycker integration stämmer in *där*...eller så har jag missuppfattat det... ja, det är mer en förklaring till vad integration är fast att integration även är det att man inte behöver ge upp sin särart. Ja okej, ja en kombination av dem två så, ja. *Anna*

En gav exempel från sydamerikanska länder som är invandrarländer.

Jag tänker på andra som till exempel i Argentina, Uruguay, folk som kom dit de blev ju alla assimilerade redan vid andra generationen, sen tredje, fjärde, var inte tredje fjärde utan de var argentinare eller uruguayaner, för att på något sätt så var det assimilation, anpassning till majoritetens normer, förhållningssätt (...) Jag tycker inte att man behöver ge upp sin särart bara för att man är assimilerad. Jag tror inte att assimilation betyder att man behöver ge upp sin särart, jag tror inte på det, det tror jag absolut inte på. Om vi tittar tillbaka till judar när de kom till Argentina, till Uruguay eller Sydamerika, de fortsatte att vara judar men de var ändå argentinare eller chilener och då är de chilenska judar. *Sofia*

Den teoretiska uppdelningen av integration och assimilation verkade i fyra informanternas ögon inte så lyckad och det fanns också en uppfattning om att dessa begrepp ofta blandades ihop, att man pratade om integration men menade assimilation. En intervjuperson uttryckte att för honom har integration betytt assimilation, d.v.s. att integration innebär att man tvingas

assimilera sig för att klara sig i det svenska samhället. Men han vände sig emot detta och ville inte att integration ska ha den innebörden:

Alltså det finns utrymme i Sverige att låta andra grupper som kommer hit ha kvar jättemycket av sin egen kultur utan att det på något sätt ska skrämma eller kullvälta Sverige, liksom som land. (...) Situationen i Sverige idag är nog lite så att de måste lära sig svenskarnas spelregler och man får spela de reglerna och då kan man vara integrerad men egentligen är man inte det, för när man kommer hem så kör man sin egen kultur. Det tycker jag är fel alltså, det borde vara... det skulle inte behöva vara någon gräns, du ska inte behöva vara olika personer.
Henrik

Tankar och känslor kring begreppet

När intervjupersonerna ombads uppge vilka associationer, känslor och tankar som ordet integration gav dem så upplevde de flesta att det var ett söndertjatat ord, att det pratades och analyserades för mycket. Det har blivit en regeringsfråga när det inte hade behövt vara så komplicerat och när man ser en artikel om integration i tidningen så bläddrar man vidare, man orkar inte läsa om det mer, det har blivit för mycket. Det fanns en uppfattning om att människorna bakom ordet glömdes bort, det blev för mycket fokus på vad det är och hur man ska göra och begreppet blev för teoretiskt och långt ifrån verkligheten. En intervjuperson beskrev att när hon var liten så pratade man inte om integration, ”vi bara integrerades, det var inte så mycket man pratade om det, det bara skedde på något sätt”. En annan intervjuperson uttryckte sig angående vilka konsekvenser ”tjatandet” om integration får:

Tjatar man till en viss punkt om en viss sak så blir det stressigt för alla människor runtomkring det blir snabba beslut om att man ska integreras, integreras, integreras. (...) Man kan inte heller tvinga folk att integrera sig. Men vänjer man folk vid någonting så blir det ju lättare för dem med tiden. Det är som en lugn väg fram till den här integrationsbiten... men helt plötsligt så måste alla integreras, det gör så att folk blir mindre intresserade av det och att vissa kanske t.o.m. strider emot det. *Mohammed*

Någon beskrev att ordet väckte en stark känsla av misslyckande, inte för folket utan för ”the top” och två intervjupersoner ansåg att svenskarna hade skött integrationen för dåligt från början och nu behövde ”fixa” det, men att det inte fungerade på det viset.

Men alltså det här är ju något som man skulle ha tänkt på för kanske tjugo år sedan eller någonting. Man kan inte komma... man kan inte skapa någonting och sen hamna i problem och sen bara ”vad gör vi nu då? *Mohammed*

En annan aspekt som kom upp var att svenskarna har varit för snälla och accepterat för mycket, att de redan från början borde ha varit hårdare med sin politik. Att det här är Sverige, det här står vi för och om man inte accepterar det så ska man inte välja att bo här. En intervjuperson ansåg också att folk inte vill integreras nuförtiden och att samhället gav vika för det.

En intervjuperson ansåg att integration egentligen hade en positiv betydelse men att det hade en negativ klang för att ”det är väl på nåt sätt att säga att man är utanför och det är viktigt att man inte ska vara utanför”.

Den egna integrationen

Hemlandet

Alla utom en respondent svarade ”ja” på frågan om de kände sig hemma i Sverige. Av dessa var det tre som la till ett ”men” och anledningarna i två av fallen rörde svenskarna. Någon ansåg att svenskarna var stela och tråkiga och att även jugoslaver som bott i Sverige ett tag började uppvisa dessa egenskaper. En annan sa att hon kände sig hemma i Sverige men att hon många gånger råkat ut för situationer då hon blivit orättvist behandlad och att hon trodde att hon aldrig kommer att bli helt accepterad. Under sin barndom blev hon mobbad p.g.a. sitt ursprung och hon upplevde fortfarande att hon inte bemöttes med samma respekt som personer med ett ”svenskare” utseende.

Ja, jag känner mig hemma... både och ska jag säga dig. Jag känner mig hemma, ja, men sen många gånger så har jag råkat ut för situationer då jag känner mig väldigt orättvist behandlad, och då känner jag... då känns det liksom som att det... jag kommer aldrig bli accepterad på nåt sätt, hur många år jag än bor här och hur mycket svenska jag än pratar och hur mycket examen från ett svenskt universitet jag än har och... allting liksom. *Anna*

Två personer nämnde ett tredje land som de kände sig hemma i när de bodde där. Av dem var det en person som kände sig hemma i USA eftersom han identifierade sig med folkets sätt att vara, att de var mer öppna där. En annan beskrev vilken betydelse ett tredje land hade haft i sökandet efter sina rötter:

Jag fick en chock när jag blev tonåring och man började forma sin identitet och verkligen har det här sökandet ”vem är jag och vart, åt vilket håll är jag på väg i

livet?” Det tyckte jag var jättejobbigt för när jag var här så var jag utlänning, spagge, och när jag var i Jugoslavien var jag svensk. Så jag kände att jag hörde inte hemma, så jag hade ett helvete med att landa i någonting... var hör jag hemma, var är mina rötter... och så. Och det tog lång tid... det krävdes den här resan till Sydamerika innan jag lärde mig att landa i den jag var, och mina rötter.
Alexandra

Av de som svarade ”ja” utan förbehåll var det en person som uppgav att han nog var mer svensk än vad han ville erkänna. Han nämnde aspekter som han ansåg var ”svenska”, exempelvis tyckte han om att ta det lugnt och ”ha sitt”. Han upplevde att han kunde sakna den form av umgänge som finns i andra länder men uppskattar samtidigt att kunna stänga om sig och att inte alltid ha grannen kommandes in. En annan person kände sig hemma i Malmö men trodde att resten av Sverige var annorlunda och hon beklagade att hon inte visste mer om svensk litteratur, historia och geografi.

De flesta informanterna upplevde svårigheter med att svara på frågan om vilket land de ansåg vara sitt hemland. Endast två personer svarade ”Sverige” utan invändningar. Av de två som svarade ”Sverige” men var mer osäkra uppgav en person anledningar som att släkten inte levt här och varit med och byggt upp landet och att Sveriges historia inte var släktens historia. Men att det var i Sverige som han ville vara med och påverka politiken såg han som ett skäl till att det var hans hemland. Den andra ville egentligen inte välja vare sig Sverige eller föräldrarnas hemland men om han måste välja skulle han välja Sverige. Ytterligare två personer uppgav att det var svårt att behöva välja, men en av dem valde ändå föräldrarnas ursprungsland eftersom det var där han hade sina rötter.

Två respondenter gjorde inget tydligt val. En av dem för att hon ansåg sig vara ”världsmedborgare”:

Om jag driver det långt så skulle jag säga världsmedborgare för jag känner mig lika trygg och hemma och som del av det uruguayanska samhället och till dem har jag inga band mer än att jag har bott där. Men i grunden känner jag mig nog som jugoslav i den vidare bemärkelsen att Jugoslavien har många olika nationaliteter och språk och det hänger ihop. Och så känner jag också, att jag är ett hopplock av det här och det bildar nån sorts helhet för mig. Men jag säger nog att jag är jugoslav. *Alexandra*

Den andra respondenten som inte gjorde något tydligt val ansåg att hon inte hade något riktigt hemland men att det var Sverige som hon kände till så i så fall var det hennes hemland även om hon inte kände sig svensk.

När respondenterna fick frågan ”var kommer du ifrån?” av folk i sin omgivning uppgav endast en att han svarade Malmö eller Sverige på ett naturligt sätt utan att känna att han måste tillägga information om sin invandrarbakgrund (denna person såg ”svensk” ut och hade ett svenskklingande namn). Hälften svarade med att säga ”mina föräldrar kommer från X” och två av dem tillade att de var födda i Sverige. Fyra brukade svara föräldrarnas hemland som de land de kom ifrån men en tillade att hon var född i Sverige. En av respondenterna brukade klargöra att han inte kände sig svensk.

Jag säger att jag har kroatiska föräldrar men att jag är född i Sverige men jag känner mig inte svensk brukar jag också lägga till. *Peter*

I tre fall påverkades svaret av var respondenterna befann sig när de fick frågan, det skiljde sig åt beroende på om de fick frågan i Sverige, i föräldrarnas hemland eller i ett tredje land. Två av dem sa föräldrarnas hemland i Sverige och Sverige när de var utomlands och den tredje uppgav föräldrarnas hemland även när han var utomlands.

Föräldrarnas hemland

Nästan alla hade mycket positiva upplevelser från besöken i föräldrarnas hemländer. Många åkte dit varje sommar under sin barndom och vissa hade fortsatt göra det i vuxen ålder. Den vanligaste anledningen som kom upp i samband med de positiva upplevelserna var vikten av att få träffa sina släktingar och få känna att man har en familj.

Jag vet inte, det är något man försöker fylla där, något som saknas, skapas... alla svenskar här har ju liksom en släkt... det kan jag känna när man tittar på kompisar som är svenskar, de har verkligen enorma stora släkten till jul och allting och de ska åka iväg där och någon faster bor där och jag har ingen släkt i Sverige, liksom. *Henrik*

En annan aspekt som de flesta tog upp var att även om man trivdes i föräldrarnas hemland och kanske t.o.m. kände sig hemma där, så märktes det att de inte var därifrån.

Alltså, man märker att man inte är därifrån. Först och främst så kan man inte snacket, alltså självaste den här häftiga jargongen, man känner sig utanför bara

för snacket. Men samtidigt myser jag för jag sitter bara där och tar åt mig och härmar och lär mig och så här. *Martin*

Frågor kring sociala och kulturella skillnader berördes också i samband med berättelserna från besöken i föräldrarnas hemländer. Dessa skillnader gjorde det svårt att känna riktig hemhörighet i landet. Någon berättade om byn där hennes pappa var född och som hade 1800-talsstandard och en annan berättade om hur det var när hon som barn flyttade tillbaka under ett år med sin familj och upptäckte att hon trots att hon talade flytande spanska kände sig som en invandrare. En respondent pratade om att jugoslaver var mer kommunikativa och sociala än svenskar. En informant beskrev vilken betydelse besöken hade haft för hans identitet:

När jag var yngre, då var det det här du vet, man försöker hitta sin identitet och speciellt om man är infödd som jag är, är från Sverige och har föräldrar från Egypten, jag är väldigt egyptisk alltså jag känner mig mer egyptisk än jag känner mig svensk, du vet. Men när jag åker till Egypten känner jag mig delaktig i det landet men ändå känner jag mig annorlunda... så när jag är i Sverige så känner jag mig inte svensk ändå, du vet. Så jag är ju väldigt mittemellan du vet. *Mohammed*

Invandrare i andras ögon

Sju av respondenterna hade fått frågan ”var kommer du ifrån?”. De resterande uppgav att det var för att de såg svenska ut som de inte fick frågan. Endast en av dem som fick frågan upplevde detta som något negativt. När hon var yngre blev hon utsatt p.g.a. hennes bakgrund och utseende och hon trodde att det var därför hon reagerade negativt. En respondent uppgav att han inte såg något negativt i frågan eftersom han inte hade blivit utsatt för någon diskriminering. Någon tyckte att frågan betydde att personen som ställde den dragit slutsatsen att han inte var 100% svensk, vilket han ansåg var en korrekt slutsats och alltså en helt okej fråga och inget att ta illa upp för, utan det kunde t.o.m. vara kul att få berätta. En annan respondent tyckte också att det var kul att få berätta om sin bakgrund i Egypten, ett land som väckte positiva reaktioner hos folk. Två informanter upplevde att frågan var ett tecken på intresse.

Jag tycker bara det är kul, jag tycker mest det är, du vet folk blir ”oh, Egypten”. Det finns ju länder här som är överrepresenterade och det känns lite annorlunda att komma från en uppstickare lite, Egypten är det inte så många, det är inte så många som känner folk som är från Egypten. Det är ju ändå lite mer... vi har ju jättemycket historia och kultur bakom och ett land som många vill resa till, så det känns ändå som det är alltid kul att berätta. *Mohammed*

På frågan om de upplevde att omgivningen såg dem som invandrare svarade hälften ”nej” och den andra hälften ”ja”. Två av dem som svarade ”nej” hade båda ett ”svenskt” utseende och en av dem sa att han trodde att det hade med hans utseende att göra. De andra två verkade tolka frågan som att den syftade på om de hade upplevt någon diskriminering och det var egentligen på den frågan de svarade nej.

De som svarade ja lade också till ”så klart”, ”absolut” och liknande. En relaterade till sitt utseende och sa att det blev så automatiskt p.g.a. hennes mörka hår och hennes förnamn. Hon jämförde med sin bror som har rakat av sitt hår och har ett mer svenskklingande namn och vars svenskhet inte blev ifrågasatt.

Alltså, det blir ju automatiskt eftersom jag har mörkt hår och heter Marcela då är jag... ”men du är inte svensk”. Min bror heter Daniel och vi heter Gad (namnen är fingerade) i efternamn. Daniel Gad, och han är rakad, och vi är inte mörka... ha, ibland säger han att han är svensk och ”javisst, det är klart du är”. Ingen ifrågasätter för han ser ut som en svensk... Men jag hade aldrig kunnat passera som svensk (skrattar). *Marcela*

En annan klargjorde att det är helt okej att omgivningen såg henne som invandrare.

Att vara svensk

När respondenterna skulle återge situationer då de inte kände sig svenska kom det upp olika aspekter som man ansåg bidrog till att vara svensk. Sedan jämförde respondenterna sig med dessa ”svenska” aspekter. ”Högtider” togs upp av hälften av respondenterna och speciellt midsommar verkade vara en högtid som uppfattades som väldigt svensk. En person sa bara ”jag firar midsommar” som en förklaring till att han var svensk. Dock verkade det enligt svaren som att midsommar inte gav dem samma känsla som den gav ”svenskarna”.

Alltså fira midsommar kan man säga att jag inte känner... alltså det är väldigt svenskt för mig, det har nog blivit mera en feststämningsgrej, det är klart att jag firar det men jag känner kanske inte samma känsla... *Mohammed*

Tre respondenter tog upp aspekter av personligheten som de relaterade till sin invandrarbakgrund och jämförde med vad de ansåg vara typiskt ”svenska” personlighetsdrag. En person beskrev sig själv som framåt, att han inte skämdes, pratade högt och han uppfattade att svenskarna var mer reserverade. En annan tog upp sitt temperament, att han har lätt för att bli arg och visa vad han känner medan svenskarna enligt honom lugnade sig snabbt. En tredje

tyckte inte att han kände sig svensk när han gick till en riktigt svensk fest, vilken han ansåg var stelare än festerna som hans familj hade.

Två personer nämnde olika matkultur och en annan tog upp skillnader i familjeliv, att svenskarna var mer individualistiska och privata av sig. En respondent nämnde situationer då hon uppmärksammades för sitt utseende och kände sig annorlunda p.g.a. detta. Till sist var det två personer som uppgav att de inte kände sig svenska.

Sen vill jag inte känna mig svensk, jag vill inte vara svensk, alltså det vill jag inte, jag känner mig 100% integrerad men jag känner mig också till många procent utanför av eget initiativ så att säga, det gör jag. *Martin*

Att känna sig integrerad

På frågan om man kände sig integrerad svarade alla respondenter utom en ”ja” och sex av dem svarade ”ja, absolut”. Den som inte svarade ”ja” uppgav att hon inte visste om hon var integrerad men att hon kände sig delaktig i samhället. Förutom denna person var det ytterligare tre som tyckte att det var svårt att svara på frågan och de påpekade att det inte riktigt visste vad innebörden av begreppet var. Följande aspekter kom upp när informanterna försökte förklara varför de var integrerade:

- Att betrakta Sverige som ett ”hem”, där man har sin familj och sina vänner och dit man längtar tillbaka.
- Att vara engagerad i det svenska samhället och känna att det svenska samhället har gett en de möjligheter man har.
- Att man har gått i skolan och fått sina värderingar i Sverige.
- Att veta hur samhället fungerar, veta hur ”de” tänker och vad som förväntas av en.
- Att känna sig delaktig och att vilja vara delaktig samt att inte känna sig utanför eller vilja vara utanför.
- Att känna sig trygg i Sverige och att känna att man nu hittat sin plats efter att ha flyttat runt mycket.
- Att man är fullständigt självständig och inte beroende av någon annan för att klara sig i samhället och att ha vänner som stöttar.
- Att ställa upp på samhällets krav.
- Att ha vuxit upp i Sverige och inte känna till något annat.

Vänner

Över hälften av respondenterna växte upp i områden som nu räknas som invandrartäta, men flera poängterade att dessa områden hade förändrats mycket sedan de var små då det fortfarande bodde svenskar där. De flesta umgicks därför både med svenskar och invandrare under uppväxten och beskrev sitt umgänge som ”blandat”. Lite mindre än hälften hade flyttat under uppväxten och även bott i områden med mycket svenskar. En av dem beskrev olika ”perioder” under sin uppväxt då hon först bara umgicks med svenskar och sedan bara med personer med utländsk bakgrund:

Jag har gått igenom perioder när jag har bara umgått med svenskar. Men där har jag känt en klyfta ändå. Fastän jag kan vara lika svensk som dem, där har ändå varit en klyfta. Jag vet inte varför men det har bara känts det. (...) Det var alltid den ”ja men du är ju trots allt från Chile”, men jag är exakt lika svensk som du är (skrattar). Så att nu har jag blandade, de är också... jag har vänner med chilensk bakgrund men födda här, också uppvuxna här. Sen är det liksom mer andra bakgrunder, olika nationaliteter. *Marcela*

Ett par respondenter hade vuxit upp med enbart svenskar och de hade därför bara svenska vänner under sin uppväxt. Detta upplevdes olika, en respondent som hade ett ”svenskt” utseende upplevde inga problem, men en annan som upplevde sig se annorlunda ut hade negativa erfarenheter av utanförskap och mobbing. För den här respondenten innebar mötet med andra personer med invandrarbakgrund i vuxen ålder en möjlighet att identifiera sig som inte helt svensk:

Inte förrän jag lärde känna folk... fler folk med utländsk bakgrund sen när man blev vuxen och började jobba och kanske gick andra utbildningar och sånt så... och fick nya vänner helt enkelt. Inte förrän då kunde jag börja identifiera mig med att jag inte var helt svensk. För jag har alltid känt mig, eller inte känt mig men... eller jo på ett sätt känt mig som en svensk men på ett annat sätt inte gjort det eftersom folk hela tiden har påpekat att jag är svarthårig, att jag har utländskt efternamn och ”var kommer du ifrån?” och så här. *Anna*

Två respondenter uppgav att de bara hade svenska vänner i nuläget och de hade båda vuxit upp bland svenskar. Ungefär hälften av respondenterna uppgav att de endast hade vänner med invandrarbakgrund och en person gav som förklaring att hon tyckte att det var lättare att umgås med dem eftersom hon kunde vara sig själv och att hon fortfarande hade problem med att förstå de svenska koderna. En respondent berättade att han hade funderat över sin

umgängeskrets mer än en gång, att de svenska namn han hade i sin mobiltelefon var personer som var knutna till arbetet eller föräldrar till hans barns vänner på dagis. En annan, som även hade vänner med svenska föräldrar, beskrev att det var viktigt för honom att hans vänner förstod ”båda sidorna”:

Och jag känner lite grann att... jag har faktiskt försökt undvika dem, den arabiska umgängeskretsen till en viss del för jag tycker att... jag har själv valt ut den person eller de personer som jag tycker är väldigt lika mig, som jag tycker förstår mina sidor, bägge sidor och jag hade inte kunnat umgås med en krets som inte förstår min svenska sida och jag hade inte kunnat umgås med en svensk sida som inte förstår min invandrarsida. *Mohammed*

Partner

Hälften av respondenterna var gifta eller hade sambo och av dem så var det endast en som inte hade en partner med invandrabakgrund (d.v.s. partnern var född utomlands eller hade föräldrar som var födda utomlands). Deras partners var både invandrade och svenskfödda med invandrade föräldrar och inte nödvändigtvis från samma land som respondenternas föräldrar. Dessa informanter uppgav att man sökte sig till människor som förstår en och har samma upplevelser och erfarenheter.

Gemensam uppväxt till exempel. Han kommer också från den här typen av familj, kände också att svenskarna var strukturerade, hade pengar och..., kommer också från förorten och har gått igenom ungefär samma saker som jag, tillhörighet, identitetsproblem och allt det här. Och har också en annan fot..., en fot i varje land, precis som jag, så han kan förstå om jag längtar till mina föräldrar eller jag förstår honom när han... med sin kultur, även om den är annorlunda från min. Men kanske inte en svensk hade riktigt kunnat förstå. *Sofia*

Tre av de fyra ansåg att deras invandrabakgrund hade påverkat deras val av partner. Den person som inte höll med om detta uppgav att det ändå var ett krav att partnern skulle lära sig språket och känna kärleken till föräldrarnas hemland.

Två av respondenterna var separerade, en hade varit gift med en engelsman som delade hennes muslimska bakgrund och den andra med en person med svensk bakgrund. Den förstnämnda ansåg att äktenskapet inte hade fungerat eftersom hon var för ”svensk” och inte hade samma syn på familjen. Den sistnämnda uppgav att hon bara hade haft svenska killar och att hon inte kan tänka sig att bli ihop med en jugoslav:

Ja det är bara en känsla liksom, lite rebelliskt, att jag vill inte liksom... det blir för nära på nåt sätt... jag har väldigt svårt att tänka mig att jag skulle prata jugoslaviska med min partner liksom. Det är sånt jag pratar med mina föräldrar och med min släkt men inte med någon annan. *Anna*

Av de tre som var ensamstående var det en som uppgav att han absolut ville ha en spansktalande flickvän, av kulturella skäl och eftersom han planerade att flytta till sina föräldrars hemland Bolivia. En annan ansåg att bakgrunden hade betydelse men att det i slutändan handlade om hur mycket man var villig att kompromissa.

Andra generationens invandrare

Fyra respondenter uppgav att de inte tänkt på innebörden av begreppet innan ämnet togs upp vid intervjun, någon sa att hon hade trott att begreppet gällde hennes barn och inte hennes själv och en annan sa att han inte vetat om han tillhörde första eller andra generationen. Sex respondenter identifierade sig med begreppet och två av dem såg det som något positivt, att det innebar en tillgång att man får tillgång till två kulturer.

Jag menar, alla våra föräldrar, oavsett vilket land de kommer ifrån, har ju gått de där fumlande stegen och det kan vi skratta åt nu och nu tittar vi på våra barn som är till fullo integrerade, så att säga, som är fullfjädrade svenskar trots att de inte är det. Så att det är en otrolig rikedom, vi liksom kan titta åt båda hållen, bakåt i tiden och framåt i tiden, tycker jag. Det känns som om liksom... det är en bro som har korsats helt enkelt, men man kan alltid gå tillbaka när man vill. *Martin*

Två respondenter tog upp att det var ett begrepp som klassificerade människor, men som inte sa så mycket om dem själva och två upplevde att begreppet hade en negativ betydelse eftersom de såg sig själva som svenskar. En av dem reflekterade även kring begreppet invandrare och den negativa betydelse hon tyckte att det hade fått, att det nästan blivit ett skällsord. En respondent som identifierade sig som andra generationens invandrare och inte ansåg att begreppet hade en negativ betydelse reflekterade vidare:

Och sen finns det tredje och fjärde och allt det där... när ska man någonsin bli svensk? Kanske aldrig, kanske man måste se om den här termen. Vad är svensk? (...) Man kan säga att en sak är att vara svensk medborgare, en annan sak är att vara svensk. *Sofia*

Faktorer som påverkar integrationsprocessen

Informanterna uppgav under intervjuerna olika faktorer som de ansåg vara viktiga för att vara integrerad och fyra tydliga teman återkom; språkkunskap, socialt umgänge, arbete, delaktighet i samhället. Dessa faktorer prioriterades olika beroende på vems integration det talades om. När det gällde föräldrarnas integration så var socialt umgänge och arbete viktiga faktorer som informanterna gav som anledningar till att de var integrerade. När de talade om integration som begrepp så poängterades istället språket som avgörande. När intervjupersonerna diskuterade sin egen integration poängterades den fjärde faktorn om delaktighet i samhället. De olika faktorerna gav ett intryck av att interagera med varandra, exempelvis var man mer delaktig i samhället om man kunde språket och hade ett jobb och då var det även lättare att få svenska vänner och det var lättare att lära sig språket om man har ett jobb och svenska vänner. Vissa intervjupersoner skiljde på vad de själva ansåg att integration innebar och vad de tyckte prioriterades i dagens samhälle. Exempelvis var det någon som ansåg att man inte borde vara tvungen att kunna perfekt svenska för att integreras men att det ställdes såna krav.

Språk

Nästan alla intervjupersonerna uppgav goda kunskaper i det svenska språket som en viktig faktor för att vara integrerad. Man pratade också om vikten av att vilja lära sig språket som ett tecken på en vilja att integrera sig, annars hamnade man i ett självvalt utanförskap. Språket beskrevs ibland som en väg in i samhället och den svenska kulturen.

Nä, jag tycker, att ifall man nu kommer hit som invandrare, jag tycker att, för att kunna vara integrerad, jag tycker du ska vilja lära dig språket. Du kommer ju aldrig att lära dig det flytande om du kommer hit äldre men att vilja lära sig språket, vilja komma in liksom i samhället och inte bara vara så instängd i sin egen kultur. Utan även kunna anamma det andra. *Marcela*

Språket diskuterades också utifrån en bredare betydelse, som en reflektion av värderingar och kulturyttringar.

Vi har ju faktiskt ett språk gemensamt och det är svenska, och vi har... det finns vissa... språket är bara en reflektion av värderingar, kulturyttringar och de ska man acceptera om man accepterar det svenska språket, tycker jag. Och de värderingarna tycker jag att alla ska dela om man lever i ett samhälle, vilket jag kanske gör, då ska man vara som jag (skrattar). *Sofia*

Socialt umgänge

När det gällde socialt umgänge så ansåg åtta av respondenterna att svenska vänner var en indikator för integration. Detta ämne kom särskilt ofta upp i samband med föräldrarnas integration och då som ett exempel på att de inte kunde betraktas som fullt integrerade eftersom de inte hade några svenska vänner.

Pappa hade lite på jobbet när han jobbade och hade några tyska vänner som också bodde i X som han jobbade med men de umgås nästan uteslutande bara med andra polacker, ja, och är det någon svensk så är det någon som är ingift med en polsk kvinna eller en polsk man. Så på det sättet är de inte speciellt integrerade. *Henrik*

... Jaaa..., till en viss del. de lärde sig svenska och kunde ha bra arbete och allt det här men det fanns inte svenska vänner till dem, alla deras vänner var spansktalande, så att integrerad? Ja... nej... inte på det sociala planet. men visst visste de hur samhället fungerade här. *Sofia*

Många av intervjupersonerna hade endast vänner med invandrarbakgrund men detta problematiserades inte i samma utsträckning eller sågs som ett hinder för integration.

Arbete

Att ha ett arbete ansågs vara en viktig väg in i det svenska samhället. Det kunde vara en plats att lära sig språket och få svenska vänner men framför allt ansåg respondenterna att delaktighet i arbetslivet innebar att man tillförde något till samhället och inte utgjorde en belastning.

Att lära sig språket, få en viss svensk umgängeskrets, dagisplats, arbete, känna att man inte är en börda, att man inte kostar staten någonting, att man faktiskt tillför någonting med sin vistelse i landet. *Martin*

Nästan alla nämnde även arbete som ett tecken på att deras föräldrar var integrerade.

Delaktighet i samhället

Intervjupersonerna beskrev integration som att vara delaktig i samhället och speciellt när de talade om sin egen integration var detta som nämndes ovan ett ämne som kom upp. Att vara delaktig kunde för dem innebära sådant som att man förstår hur det svenska samhället fungerar, hur man vänder sig till myndigheter och vad som förväntas av dig från samhällets sida. Det innebar också en känsla av att smälta in, vara en del av samhället och inte känna att

man stod utanför. Sverige var en plats där respondenterna kände sig hemma för de var födda och hade gått i skolan här och fått med sig svenska värderingar och det var här de hade sin familj och sina vänner.

Jag är engagerad i det svenska samhället och det är det svenska samhället som har gett mig alla de möjligheter jag har. (...) Att jag känner mig integrerad, det är ju mer att jag har gått i skolan och jag har fått med mig enormt mycket svenska värderingar. *Henrik*

Att vara integrerad uppgavs också av flera innebära ett engagemang och en vilja hos den integrerade att acceptera landets regler och lagar och sträva efter att bidra, anpassa sig, lära sig språket och förstå den svenska kulturen.

Jag tror att man är integrerad när man vet hur samhället fungerar och man är en del av maskineriet. Jag vet ju ungefär vad de tänker, vad de förväntar sig och vad jag förväntar mig att få tillbaka, jag vet liksom hur saker och ting ska gå till. Så att jag har aldrig känt mig på något sätt utanför. Plus, jag pratar ju svenska, vet hur de tänker och vet hur man dansar ”små grodorna” (skrattar). *Sofia*

Integrerad, jag har på nåt sätt, eh, vill ta del av landets plikter och samhällets krav och sånt där, att jag inte stöter ut någon eller håller mig utanför utan jag vill vara delaktig. Det tycker jag är en signal på integration kanske. *Mohammed*

Föräldrarna

Sverige, det nya hemlandet

De flesta av informanterna uppgav att deras föräldrar inte ville flytta tillbaka till sina hemländer. De vars föräldrar hade flyttat tillbaka kom från sydamerikanska länder och hade tvingats fly till Sverige. En person beskrev hur pappan när han åkte tillbaka sedan ville hem igen (Sverige beskrevs alltså som ”hem”) och att de inte har mycket släkt kvar där. De informanter vars föräldrar kom från Europa beskrev hur föräldrarna hade möjlighet att ofta besöka hemlandet.

Min pappa är nog i Polen en till två gånger om året så de bilar ner, så de är där ofta och då handlar de en massa polsk mat som de fyller bilen med, men aldrig att de skulle vilja flytta tillbaka. *Henrik*

En informant uppgav att fadern hade sagt att han skulle flytta tillbaka när han var pensionär men han hade ännu inte flyttat.

Två intervjupersoner beskrev svårigheter för föräldrarna att anpassa sig till systemet och livsstilen i det forna hemlandet, som de inte längre var vana vid. Ett par av dessa informanter talade dessutom om en lägre levnadsstandard, problem med boende och korruption som anledningar till varför föräldrarna inte flyttade tillbaka. Två informanter påpekade att deras föräldrar hade varit i Sverige sedan de var små eller väldigt unga så Sverige hade därför blivit deras hem också.

Och min mamma bara tvärvägrar, hon har ju bott här sen hon var tjugo, hon är ju i princip, ja inte uppvuxen i Sverige men hon har bott här långt över halva sitt liv så... hon vill inte alls. Hon, när de åker ner på semester och så, hon blir helt stressad av den livsstilen där nere, hon tycker det är för jobbigt, det liksom kommer folk hela tiden och knackar på dörren och... (skrattar) det är så oorganiserat allting... *Anna*

Någon hade föräldrar som flyttat tillbaka men hon upplevde aldrig att de "tjatade" om sin önskan att återvända när hon växte upp, de kände säkert en längtan men de berättade inget för barnen. En familj gjorde ett försök att flytta tillbaka men stannade bara ett år men sedan skildes föräldrarna och modern flyttade tillbaka till Sverige med barnen och några år senare flyttade även fadern tillbaka till Sverige.

Fyra av informanterna ansåg att föräldrarna trivdes med sin livssituation i Sverige och en vanlig anledning som angavs var att det var här de hade sina barn och barnbarn. Tre tyckte att föräldrarna hade haft det slitigt med att bygga upp allting från noll och en upplevde sina föräldrar som deprimerade av att vara i Sverige:

Jag tror de var väldigt... deprimerade av att vara här i Sverige, faktiskt. Man får tänka också på att när de kom hit så var det ju knappast... det var ju ingen integration alls, det var ju... Min mamma berättade att när hon gick in till stan så tyckte folk att det var... du vet, de stod och pillade på hennes hår och... (...) Så för dem var det från en kultur som var väldigt... där alla bryr sig om alla, där alla blandar sig med varandras liv, från att vara kompis till att vara väldigt, väldigt privat. Och jag tror det medförde lite till hennes depression. *Mohammed*

Föräldrarnas integration

Som vi nämnde ovan under rubriken ”faktorer som påverkar integrationsprocessen” är en viktig aspekt som sex respondenter tog upp när de såg på sina föräldrars integration var att de inte hade några svenska vänner, att de bara umgicks med ”de sina” (t.ex. med bara spansktalande, med uteslutande polacker som kom till Sverige i samma veva som dem). Deras föräldrar hade visserligen arbete och kunde tala språket någorlunda men de kunde inte betraktas som fullt integrerade för att de svenska vännerna fattades. Tre intervjupersoner uppgav just det faktum att deras föräldrar hade svenska vänner eller god kontakt med svenskar som ett tecken på att de var integrerade. En informant svarade följande på frågan om hennes föräldrar var integrerade:

Ja... eh, ja det tycker jag. Ja, det tycker jag, de har alltid haft jobb båda två och de har haft både svenska och utländska vänner och... ja det tycker jag, de kan språket och... ja. *Anna*

Som beskrivits under rubriken ”faktorer” så beskrev informanterna sina föräldrars integration annorlunda jämfört med hur de såg på sin egen och andras integration. Just betoningen på den sociala faktorn var utmärkande för synen på föräldrarnas integration. Även andra faktorer som tydde på integration nämndes dock, som arbete, språk och att klara sig i samhället. Särskilt språket kom upp i hälften av fallen, men kraven på perfekt svenska som informanterna ställde på andra för att de skulle räknas som integrerade gällde inte föräldrarna. Det räckte att de kunde kommunicera, göra sig förstådda, hade ett stort ordförråd eller kunde prata på skolans föräldramöten.

En av informanterna ansåg att föräldrarna till slut blev integrerade då de tvingades acceptera att han och hans syskon gick på fester, dejtade och t.o.m. hade svenska pojk- och flickvänner.

Språkets betydelse under uppväxten

Alla informanterna talade sina föräldrars språk hemma, vissa blandade. Ett par tog upp att det gynnat dem att vara tvåspråkiga, en respondent beskrev hur arabiskan hade en annorlunda funktion en svenskan:

Arabiska är ju väldigt, väldigt, egentligen för folk här så låter du ju väldigt bråkigt språk, du vet. Man... för oss, om jag nu ser det från min synpunkt som svensk också så tycker jag att det är väldigt ”expressive”, alltså vad kallas det...

uttrycksfullt... (...) Ja, väldigt, väldigt... väldigt djupt språk, alltså. Så jag tycker att det finns bra grejer med båda språken, alltså jag... nej jag tycker att eh, jag tycker bara att man har fått en mer... utvecklat sin kunskap. *Mohammed*

Fyra respondenter nämnde att deras föräldrar talade dålig svenska. Två intervjupersoner ansåg att mamman, p.g.a. sitt arbete, talade bättre svenska, men en av dem tyckte att hans pappa hade klarat sig bra ändå eftersom han var ganska framåt som person.

En annan informant upplevde att hans föräldrar fick mindre respekt för att de talade dålig svenska och han fick hjälpa till och tolka i kontakt med myndigheter. Han kunde själv ingen svenska när han började skolan, vilken han upplevde som negativt, men nu som vuxen tycker han att det är positivt att han kan två språk.

En tredje ansåg att hans föräldrar inte blev så integrerade eftersom de inte fick någon svensk utbildning utan började jobba direkt sedan de anlät. Han tyckte att både arbete och språk är viktigt för integrationen och utan språket är det svårt att komma ut i arbetslivet. Men föräldrarnas dåliga svenska var också något som man såg med humor på och skämtade om:

Så min morsa poppar popcorn, blandar saft, tänk dig 15 killar i ett rum liksom, det är trångt liksom, så kom hon in och öppnade dörren, och säger: ”nu får ni vara tista!”, alltså tysta menade hon men så blev det tista. Så det har man fått höra, så där, ”fy fan det smakar kikling”, så är alla juggar, alltså mer eller mindre, det är ett skämt, vi skämtar nu att de inte kan, de kommer och frågar, i stället för att fråga ”vill du ha is?”, så frågar de ”vill du ha kyla?”, för att... du vet, de översätter rakt av. *Martin*

En annan informant tyckte att föräldrarna klarade sig bra även om de talade dålig svenska, som ett tecken på detta såg hon att de arbetade och försörjde familjen. Hon berättade också att hon kunde tycka att det var lite pinsamt när föräldrarna pratade i skolan inför svenska föräldrar och lärare.

En process mellan generationer

Alla respondenterna utom en svarade ”ja” på frågan om de trodde att integrationsprocessen var något som byggdes på generation efter generation. Den person som svarade nekande ansåg att detta var något som berodde på personen:

Nä, men folk som försöker hitta sin identitet, kanske latinamerikaner, också är deras föräldrar väldigt integrerade och pratar bara svenska hemma. Så har de lärt sig spanska senare. Genom att umgås med oss.. alltså, och de är intresserade av musiken som de inte har fått uppleva under sin uppväxt. Så det beror på. *José*

Första generationens betydelse

På frågan om man ansåg att föräldrarnas integration hade påverkat den egna integrationen svarade alla utom två ”ja”. Någon poängterade att det kändes tryggt att föräldrarna kunde det svenska språket. En respondent trodde att det faktum att hans föräldrar endast umgicks med jugoslaver har påverkat att även hans vänner nästan enbart var jugoslaver. Någon trodde att hennes föräldrars positiva syn på Sverige hade förts vidare till henne. En annan berättade om sin mammas lyckade integration i det svenska samhället och hur hon hade anpassat sig till de svenska normerna och gett sina barn frihet att umgås med vilka de ville. Han tyckte att integrationen fördes vidare i den mån som föräldrarna förespråkade den för sina barn:

Alltså det finns folk här som jag känner som har vuxit upp i Sverige, du vet, och ändå, vuxit upp här hela sitt liv, och ändå är väldigt, väldigt fast i sin kultur och kanske inte ens integrerar lika mycket som folk som har varit här i tre-fyra år. Det finns folk... i grund och botten har det mycket med föräldrarna att göra, vilka signaler de ger till sina barn. Så svaret på det är att definitivt, jag hade inte varit som jag varit om jag inte haft den sidan i familjen om jag inte haft föräldrar som förespråkade integrationsbiten. Men det blir inte så att de ”gå nu ut och integrera dig” utan det är mer att ge signaler på saker man gör, du vet. Man får stämpeln ”ok”, det här är ”ok”. *Mohammed*

De två som svarade nekande på frågan om föräldrarnas integration hade haft någon betydelse för deras egen integration menade att det istället var deras svenska vänner som varit avgörande.

Nej, för att jag hade mina egna vänner och skolan och sånt som gjorde att jag integrerade mig i samhället. *Leila*

Alla utom en person ansåg att det hade varit en skillnad på den uppfostran de hade fått och den uppfostran som deras ”svenska” vänner hade fått av sina föräldrar. Fyra av respondenterna tog upp matsituationen som ett belysande exempel på skillnader. De beskrev hur de hade fått vänta på rummet eller ute på gården utan att bli bjudna när deras svenska vänners familjer åt middag. Detta var något som inte skulle ha accepterats i deras familj, där bjöd man alltid. En informant hade känt sig kränkt och undrat om hon inte var ”fin nog” att

sitta vid deras bord. En annan informant hade tolkat det som att de svenska föräldrarna inte visade så stort intresse och känsla för barnen.

När jag ringde på hemma hos M så öppnade hans mamma så lite grann, ”hej (jättetrevligt och så), hej, vi sitter och äter, M är klar om 30 minuter”, så jag fick sitta i trappan och vänta eller gå ut och leka igen. Så där var det klara skillnader, du fick absolut inte komma in i en svensk familjs hem under till exempel tiden de äter eller ”nej, M ska bara dammsuga sitt rum sen kan han släppa in dig och leka”. Det var liksom inte... Så att föräldrarna hyste noll intresse och känsla för barnen, tyckte jag, eller för oss som barn, då var det liksom... i alla fall de jag umgicks med. *Martin*

En annan skillnad som togs upp av fyra av respondenterna var att deras föräldrar hade varit striktare än de svenska vännernas föräldrar, att man inte fick vara ute lika länge. Två kvinnliga respondenter tog upp att det inte var lika okej att träffa killar.

Tre informanter uppgav att de hade upplevt de svenska familjerna som mer strukturerade, som om de följde en ”mall”. Barnen skulle gå och lägga sig en viss tid och kalasen följde ett givet mönster. Det var viktigt med punktlighet och att bete sig på ett förväntat sätt och det fanns inte så mycket utrymme för spontanitet. Någon tyckte att svenskarnas föräldrar hade varit mer privata, mer måna om att hålla uppe en fasad inför barnens vänner:

Det var en väldigt stor skillnad men jag har lite svårt att sätta specifikt på vad det är... I svenskar familjer är det mer som en mall om hur det ska vara när man har sina barns vänner över, medan utlänningar, eller min familj, där alltså händer det något dåligt så kunde pappa bara skrika så där, det spelar ingen roll... och i Sverige är det lite mer man pitchar ner det mer till barnen, vännerna har gått, det tror jag... *Peter*

En annan skillnad som togs upp av tre respondenter var upplevelsen av en annan typ av familjesammanhållning. Man umgicks mer med hela släkten, var det någon som fyllde år så var alla med, barnen hade t.ex. inte egna kalas. Någon upplevde också att man umgicks mer inom familjen, att hon lekte mer med sina syskon jämfört med svenskarna som lekte med sina vänner.

En intervjuperson upplevde det som att hans föräldrar inte hade lika bra vetskap om vad samhället hade att erbjuda, t.ex. i form av aktiviteter för barnen och att han hade en slags diffus känsla av att ha saknat något under sin barndom som svenskarna hade fått.

Det jag kan känna efteråt när jag har blivit lite äldre, är att kanske svenska föräldrar har vetat vad som har funnit där ute för aktiviteter för barnen att göra, liksom om man kanske var intresserad av någonting så kunde föräldrarna liksom ta reda på vilken klubb, fotbollsklubb, eller vad man ändå skulle börja i, jag spelade liksom aldrig fotboll heller... (...) Kan kännas lite så där att de kanske inte riktigt var hemma i samhället och inte heller kunde veta vad samhället kunde erbjuda en som barn, så det kan man känna lite, men det är mest bara en känsla och det är svårt att förklara. (...) Det är svårt att sätta fingret på, det finns någon saknad där, något sort kulturglapp faktiskt, att man har inte gjort samma grejor, i alla fall som jag...., jag kanske bara har en massa fördomar om vad svenskar gör, men det är någonting som saknas där lite... (...) Det finns en avsaknad av, det svenska kulturlivet. *Henrik*

Nästa generation

Alla utom en informant svarade ”ja” på frågan om de trodde att deras invandrabakgrund hade eller skulle ha (om man inte hade barn) någon betydelse för deras barns uppfostran. Den som inte höll med ansåg att hon var helt svensk (liksom barnets far) och förmedlade de svenska traditionerna, vilka hon lärt sig genom att själv ha vuxit upp och gått i skolan i Sverige. Hon trodde att hennes son skulle bli totalt integrerad och att det hos hans barn i sin tur (om han fick barn med en tjej som var född och uppvuxen i Sverige) inte skulle märkas något ”utländskt blod”.

Resten av informanterna ville att deras barn skulle lära sig föräldrarnas kultur (som flera kallade ”sin” kultur). En respondent trodde att hans barn skulle bli totalt integrerade men att det var viktigt att ge barnen den andra delen, för att de inte ska ”tappa känslan för hemlandet” (föräldrarnas ursprungsland) och därför åkte han till Serbien varje sommar med sin familj. En annan pratade om att man måste ha en ”balans” mellan de två kulturerna. Två respondenter beskrev hur de ville ta det som var bra från de båda kulturerna och föra det vidare till sina barn.

Och sen har jag också att jag kan ju ta det som jag tycker är bra därifrån med det som jag tycker är bra härifrån. Så att, det är ju också till stor hjälp, att jag kan blanda det. *Marcela*

Två informanter poängterade det positiva med att vara invandrare, stoltheten med att veta var man kommer från och tillgångarna det innebär.

Jaaaa, det tror jag, och det hoppas jag, för att jag tror att det är något positivt med att vara invandrare. Det är precis som när du äter någonting och det smakar ingenting och då tillsätter du kryddor liksom. (...) Men... så jag hoppas så att de

blir lite invandrarinfluerade och att... bara liksom kunna ett språk extra, som nu D med sin bror C, att kunna säga något vid sidan om topp secret, det hoppas jag de ser som någonting positivt och att vara stolta över. *Martin*

Tre av de fem informanter som hade barn eller väntade barn hade en partner från ett tredje land, antingen första eller andra generationen. Detta innebär att det var ännu ett språk och en kultur att ta hänsyn till. Två respondenter reflekterade över hur deras barn påverkades av sina föräldrars olika bakgrund:

Jag menar, mitt barn kommer inte att kunna säga att han är varken... min pojkvän är från Grekland, han kommer inte att kunna säga att han är varken argentinare eller grek. (...) Han kommer säkert att vara svensk. Och hans barn, i sin tur, kommer också att vara det men det blir aldrig riktigt. Men måste det bli det? De kommer inte att vara av svenska föräldrar men för den skull behöver de inte känna sig mindre svenska. *Sofia*

Känner han sig svensk så blir han svensk, för mig finns det nånstans där, att det blir ett personligt val man gör. Men de får ju så mycket dos av allt det andra. Ja, alltså både av mat och musik och sociala vanor... de får ju mycket mer av det som jag har med mig och M har med sig än det svenska. *Alexandra*

Hon kunde dock se en skillnad jämfört med när hon var barn, att hennes son hade fler svenska vänner än hon hade.

Samtliga respondenter ville att de barn de hade eller kommer att få skulle lära sig föräldrarnas modersmål och detta att behärska två språk sågs som något positivt, något barnen skulle vara gynnade av. Exempelvis ansåg fyra av respondenterna att det var bra att kunna föräldrarnas språk av praktiska skäl, att det var ett språk som pratades av många och att det underlättade när man reste och sökte jobb. En person uttryckte att språket hade en koppling till hennes bakgrund:

Jag vill att mina barn ska lära sig spanska liksom för det är ett språk som är bra att kunna liksom och pratas så pass mycket och för att inte förlora min bakgrund, vår bakgrund. För det är ändå en viktig del och det kan ge rätt mycket till ens egen personliga utveckling så att säga. *Marcela*

De tre respondenter vars partner hade föräldrar från ett tredje land och som hade eller väntade barn stod inför frågan hur de skulle förhålla sig till vilka språk som skulle föras vidare. En av dem berättade att de hade försökt "köra tre språk" med sitt första barn men det hade inte fungerat, så de hade bestämt sig för att tala mannens språk hemma och låta respondentens

föräldrar ha ansvaret för att lära barnen deras språk. Detta fungerade inte heller, föräldrarna hade tyckt att det var lättare att prata svenska med barnen. En annan informant hade bestämt tillsammans med partnern att de skulle lära barnet moderns språk och låta faderns föräldrar ha ansvar för att deras modersmål fördes vidare. Den tredje uttryckte en vilja att hennes barn skulle vara trespråkigt och även i hennes fall hade de en lösning där föräldrarna inkluderas i språkinläringen.

En respondent uttryckte att hon gärna ville att hennes barn skulle lära sig hennes föräldrars språk men hon ville själv inte tala något annat än svenska med honom. Hon relaterade till sin egen erfarenhet av att vara mobbad för sitt ursprung under uppväxten.

Jag skulle inte vilja prata jugoslaviska med mitt barn... utan jag vill prata svenska med mitt barn. (...) Jo, men genom mina föräldrar, de pratar jugoslaviska med honom, men jag gör inte det, jag pratar bara svenska med honom. Men sen har jag sagt till dem att jag vill gärna att de pratar jugoslaviska med honom så att han ändå får språket. Jag vill ändå att han ska lära sig... och få kulturen och så, det vill jag. Men eh... jag vill att svenska ska vara hans första språk, jag vill att han ska vara svensk eftersom vi bor här, jag vet själv hur det är... eftersom jag är uppvuxen här. Och det är inte lätt att vara invandrare i Sverige. Det är det inte. Och... så nej, jag vill definitivt att han ska prata svenska. *Anna*

DISKUSSION

I diskussionen kring studiens resultat anknyter vi till de teorier som presenterats tidigare och tar upp ny teori i de fall det är relevant att komplettera den ursprungliga. Därefter följer en metoddiskussion kring etik, felkällor och generaliserbarhet.

Vad är integration?

Inledningsvis vill vi påminna om den definition som ges av integration i Svenska Akademiens ordlista (2006) där integration har som innebörd att förena eller sammanföra till en helhet; samordna; fullständiga genom införlivning. Med detta vill vi lyfta upp att innebörden av integration inte med nödvändighet är relaterad till invandrare. Vi vill också belysa ömsesidigheten i begreppets innebörd, att det handlar om sammanförandet till en helhet och inte ensidig integration av en grupp, t.ex. invandrare. Enligt den nyss nämnda betydelsen av begreppet integration handlar det istället om förenandet av samhällets alla medborgare till

helheten ”Sverige”. I våra resultat har reflektioner kring integration som ett bredare begrepp också kommit upp. En informant talade exempelvis om att integration borde handla om tolerans av alla i ett samhälle och en annan sade att även om integration egentligen hade en positiv betydelse så hade det fått en negativ klang, kanske just för att det förknippas med invandrare och utanförskap. Vi håller med om denna bredare syn på integration som beskrivs ovan, men samtidigt kanske vi genom att ha gjort en studie om integration med fokus på invandrare har bidragit till tendensen att fokusera på denna grupp. Anledningen till att vi ändå har valt detta fokus är ämnets aktualitet, att begreppet används med fokus på invandrare men detta utan att det problematiseras, vilket vi hade för avsikt att göra med denna studie. Vi ansåg också att det var viktigt att ta del av individens upplevelse av integration. För detta var begreppet ”subjektiv integration” en bra utgångspunkt, vilket beskrivs av Lange (2000) och Diaz (2004) som föreställningar om sin egen integration, om känslor av identitet och samhörighet med det nya samhället och en känsla av var man känner sig mest hemma. Denna studies undersökningsgrupp är berörd av integrationsprocessen i egenskap av att vara barn till invandrare. Det är dock även samhällets övriga medborgare och kompletterande studier hade kunnat undersöka den subjektiva integrationen hos andra grupper, personer med svensk bakgrund, hemlösa, missbrukare, akademiker o.s.v.

En viktig del av resultatet var att det visade att informanterna upplevde svårigheter med att definiera begreppet integration, detta trots att det är ett ord som de ansåg används ofta i offentliga sammanhang och t.o.m. var ”uttjatat”. Även i den akademiska debatten råder det oklarhet kring begreppet och man kan fråga sig i vilken grad det råder klarhet bland politiker och makthavare. I vilken mån kan man förvänta sig ett framgångsrikt arbete med integration om det är få som ens vet vad begreppet innebär? Integration kan visserligen ses som ett komplext begrepp som kan ha flera legitima betydelser men det uppstår kanske problem när dessa betydelser är oklara och tolkas olika.

I samband med uppfattningen om integration som ett uttjatat ord som det pratades och analyserades för mycket kring ansåg vissa respondenter att det inte behövde vara så komplicerat och att tjtandet t.o.m. kan ha negativa konsekvenser. Någon menade exempelvis att ju mer man tjtade om integration, desto mer tenderade folk att motsätta sig det. En annan menade att tidigare ”bara integrerades man”, utan att det pratades om det. I det här sammanhanget är det intressant att belysa skillnaden mellan det svenska samhällsklimatet nu och den tid då respondenternas föräldrar invandrade. Då fick nästan alla jobb och det bodde

fortfarande svenskar i de områden där invandrarna bosatte sig. Kanske pratas det mer om integration nu för att man i större utsträckning ser invandringen som ett problem än som en tillgång. Det är också intressant att reflektera över vad politiska och sociala villkor har för betydelse för den subjektiva integrationen. Det finns en fara i att bara fokusera på etnisk tillhörighet när det egentligen kanske är en fråga om sociala klasskillnader. En respondent beskrev t.ex. hur de svenska vännerna fick skjuts till aktiviteter av sina föräldrar när han ville ge exempel på skillnader i uppfostran. Denna skillnad kan kanske förklaras av olika tillgång till tid och pengar och behöver inte nödvändigtvis härledas från olika kulturer.

Flera respondenter tog upp att människorna bakom ordet integration ofta glömdes bort, att begreppet hamnade för långt ifrån verkligheten. Detta kanske beror på att begreppet oftast diskuteras ”uppifrån”, bland myndigheter och andra auktoriteter. När vi presenterade Integrationsverkets definition (bilaga 2) för informanterna var det först en del som speciellt uppmärksammades:

(...)Till skillnad från assimilation, som förutsätter anpassning till majoritetens normer och förhållningssätt, betyder begreppet integration att olika grupper i samhället inte behöver ge upp sin särart för att uppnå likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska villkor. (Integrationsverkets hemsida)

Flera av respondenterna reflekterade kring begreppen integration och assimilation så som de presenterades i Integrationsverkets definition. Assimilation så som det beskrivs i definitionen: ”anpassning till majoritetens normer och förhållningssätt”, ansågs av respondenterna vara en förutsättning för att uppnå en lyckad integration. Denna aspekt av begreppet assimilation som Integrationsverket framför kan kanske relateras till begreppet ”normativ integration” som av Diaz (2004) beskrivs som att människor knyter band till varandra genom system av gemensamma normer, värderingar, symboler och språk. Diaz menar också att man inom modern forskning anser att denna aspekt är central för samhällets sammanhållning. Respondenterna ansåg också att denna aspekt var en förutsättning för integration och höll inte med om att det skulle finnas en motsättning mellan assimilation (anpassning till majoritetens normer och förhållningssätt) och integration (bevarande av sin särart). De ansåg att man behövde båda dessa förhållningssätt för att bli integrerad och de kunde ge exempel på detta från sin egen och sina föräldrars integration. Några tog upp bostadsområdet Rosengård som ett exempel på bristande integration med hänsyn till att vissa invandrargrupper inte accepterade landets lagar och regler. Det gavs även exempel från andra länder där invandrare

”assimilerades” samtidigt som de inte behövde ge upp sin kultur. Men vad menar då Integrationsverket när man skriver ”särart”? Vår tolkning (vilken verkar överensstämma med respondenternas tolkning) är att det handlar om kulturella och religiösa uttryck. Men det kan vara problematiskt att, som Integrationsverket gör, påstå att detta står i motsättning till anpassning till samhällets normer och förhållningssätt. Vilka normer och förhållningssätt ska man då inte behöva följa för att de går emot bevarandet av särarten? I en dokumentär på SVT som visades i november 2007 presenterades en bild av hur svenska lärare inte anmälde aga som skedde i invandrarfamiljer eftersom det ansåg att aga tillhörde deras ”kultur”. Kanske är detta ett belysande exempel på den hållning som presenteras i integrationsverkets definition av integration. Aga skulle då vara ett uttryck för den kulturella särarten, vilken står i motsättning till de svenska normerna och förhållningssätten. När våra respondenter talade om att bevara sina föräldrars kultur så gav de exempel på sådant som dans, språk, mat och liknande och det är aspekter som inte tycks stå i strid med anpassning till samhällets normer och förhållningssätt. Det verkar som om den oklarhet som råder kring Integrationsverkets definition delvis kan härledas ur att den ger möjlighet till olika tolkningar. ”Särart” och ”normer och förhållningssätt” kan t.ex. ges olika betydelse. Respondenterna i denna studie tenderade att tolka Integrationsverkets definition som att bevarandet av kulturella och religiösa uttryck hos den invandrade gruppen bör prioriteras framför att följa landets normer, lagar och regler och detta var något som respondenterna motsatte sig.

Den osäkerhet som respondenterna uppvisade kring hur man skiljer mellan assimilation och integration är kanske en spegling av den diskussion som enligt Aytar (1999) förs i invandrarländer, där begreppet ”integration” ofta används för att undvika användandet av ordet assimilation. När Diaz (2004) analyserar integrationspropositionen tolkar han den som att integration innebär en delaktighet i samhällslivets olika sfärer utan att individen ska behöva ge avkall på sin etniska och kulturella särart. Integration är alltså inte kulturell assimilering men man anser i den integrationspolitiska propositionen att en viss anpassning alltid måste ske i mötet mellan människor. Även om man här utvecklar vad man menar med särart så anser vi att det fortfarande är oklart vad detta innebär i praktiken. Och vad betyder ”viss” anpassning? Vi anser att denna otydlighet kan försvåra arbetet med integration då den ger möjlighet till olika tolkningar.

I teoridelen framträder en bild av kultur som sociala konstruktioner i ständig omvandling, där individer ofta har tillgång till flera kulturtraditioner samtidigt. Denna syn på kultur ställer

betoningen av den kulturella särartens bevarande i ett nytt ljus. Hur länge ska man tala om en ”svensk” kultur och kulturella ”särarter” som avviker från denna? I ett samhälle som är explicit mångkulturellt enligt de psykologiska omständigheter som Berry et al (2002) beskriver kanske det inte finns ett behov av att poängtera vikten av särarten och ”tjata” om integration, utan detta har istället blivit en naturlig del av samhället. Vissa respondenter tog upp eller kommenterade den del i integrationsverkets definition som säger att man ska kunna behålla sin särart och ändå uppnå samma politiska och ekonomiska villkor. De tyckte inte att detta var realistiskt, har man slöja eller pratar dålig svenska så har man inte samma förutsättningar. Detta kan också vara ett exempel på att Sverige inte har de psykologiska förhandsvillkor som främjar ett mångkulturellt samhälle.

I den integrationspolitiska propositionen redovisas enligt Diaz (2004) uppfattningen att integration är en ömsesidig process som berör både de invandrade och det mottagande samhället. Det är alltså både individens och samhällets ansvar att anpassa sig och det är båda parternas ansvar att uppnå integration. Huvuddelen av informanterna i denna studie ansåg också att integration var både individens och samhällets ansvar men betoningen lades vid det personliga ansvaret. Diaz (2004) menar också att en grundläggande drivkraft i integrationsprocessen är individens egna resurser och motivation. Ett område som hade varit intressant att utforska närmare är vilka faktorer som främjar denna motivation.

Den egna integrationen

Nästan alla respondenter kände sig hemma i Sverige men samtidigt upplevde de flesta svårigheter med att besvara frågan om vilket land som var deras hemland. Några kände att de inte ville välja. Det verkar som om begreppet ”hemland” ger associationer till en historisk förankring i landet som respondenterna saknar. Men kanske är det inte viktigt att kunna välja ett land, istället kan kanske två hemländer med framgång vara en del av en individs identitet. Detta skulle kunna kopplas till den internaliserade etniska identiteten som beskrivs av Almqvist (2006) där individen har hittat ett integrerande förhållningssätt gentemot föräldrarnas ursprung och majoritetssamhället. Respondenternas ålder föranleder slutsatsen att de flesta borde ha getts möjlighet att nå detta steg i utvecklandet av en etnisk identitet.

Ett tredje land kom upp som ett exempel på ett land där några av respondenterna hade känt sig hemma. Detta kan ha varit ett uttryck för att de vid tillfället då de var i detta land befann sig i det utforskande stadiet i utvecklandet av en etnisk identitet (Almqvist, 2006). Men det är

också intressant att beakta att länderna i fråga var invandrarländer sedan långt tillbaka och kanske hade bättre förutsättningar än Sverige för den mångkulturalism som Berry et al (2002) förespråkar.

Över hälften av respondenterna hade vuxit upp i områden som de upplevde som ”blandade” men som idag räknas som invandratäta. Några av dem hade flyttat runt och även bott i helt svenska områden och ett par respondenter hade vuxit upp med enbart svenskar. Två av dem som vuxit upp med endast svenskar umgicks även nu enbart med svenskar. Av de övriga umgicks de flesta enbart med personer med invandrabakgrund. Det verkade enligt några informanter vara enklare, att man hade gemensamma erfarenheter, koder, och man slapp vara ”invandraren”. Även när det gällde val av partner hade bakgrunden betydelse och även här kom det upp argument kring gemensamma erfarenheter och ömsesidig förståelse. Detta antyder att barn till invandrare i Sverige har vissa erfarenheter som de delar som är unika för just denna grupp. Man kan resonera kring vad dessa erfarenheter består av. Några informanter gav ledtrådar om gemensamma erfarenheter av att ha bevittnat sina föräldrars osäkerhet i det nya landet, av att ha upplevt att svenskarna var strukturerade, av att ha identitetsproblem och ha en fot i varje land.

Hälften av respondenterna var övertygade om att omgivningen såg dem som invandrare. Av de som inte instämde hade två av dem ett ”svenskt” utseende och resterande verkade tro att de besvarade frågan om de upplevt diskriminering. Överlag verkade få av respondenterna ha varit utsatta för diskriminering och den person som tydligast hade varit utsatt skiljde ut sig i förhållande till de övriga i sin strävan efter att uppfattas som svensk. På frågan ”var kommer du ifrån?” brukade endast en respondent svara Malmö eller Sverige utan att lägga till information om sin invandrabakgrund. Endast en respondent upplevde frågan som negativ och denna person hade varit utsatt under uppväxten p.g.a. sin bakgrund. Flera såg det som en befogad fråga eller ett tecken på intresse. Sex av respondenterna identifierade sig med begreppet ”andra generationens invandrare” och endast två upplevde att begreppet hade en negativ betydelse (eftersom de såg sig själva som svenskar). Huvuddelen av respondenterna ansåg sig alltså uppfattas som invandrare av omgivningen, men de flesta verkade inte ha några starka negativa åsikter om detta faktum.

Detta upplevde vi som förvånande, då vi förväntat oss en mer negativ attityd mot att bli satt i kategorin ”invandrare”. Enligt Almqvist (2006) innebär det att vara invandrare att man varken

tillhör en grupp eller är någon särskild, vilket tar bort tillhörigheten och anonymiserar. Allwood och Franzén (2000) beskrev kategorin som huvudsakligen omfattande personer som icke är svenskar. När man tar del av respondenternas berättelser är det en annan bild som framträder, av personer som inte tycks ha några problem med att bli sedda som invandrare. Detta kanske kan förklaras av att huvuddelen av informanterna gav ett intryck av att, liksom deltagarna i Moodods studie (refererad i Robinson, 2005) uppfatta sig själva i termer av en bikulturell identitet och att det inte fanns en konflikt mellan de två sidorna. Informanterna föreföll även i hög grad använda sig av ackulturationsstrategin *integration* enligt Berrys et al modell (2002) då de i sina berättelser gav många exempel på att de ville bevara gemenskapen med den etniska ursprungsgruppen men också vara delaktiga och accepterade av majoritetssamhället. Det överensstämmer med de resultat Robinson (2005) fått utifrån studier av andra generationens invandrare. Kanske beror resultatet i vår studie delvis på att få av respondenterna verkade ha blivit utsatta för diskriminering. Den person som tydligast varit utsatt för diskriminering gav ett intryck av att delvis använda sig av strategin *assimilation*. Hon var också den som reagerade starkast mot att bli sedd som invandrare. Langes (2000) studie visade att oberoende av gruppstillhörighet tenderar respondenter som var mindre assimilerade till den svenska kulturen att rapportera mer diskriminering. Respondenten i vår studie verkade också vara medveten om detta och assimilering till det svenska samhället verkade för henne vara ett sätt att undvika diskriminering.

När respondenterna reflekterade kring detta att vara och känna sig svensk kom det ofta upp faktorer som man ansåg vara "svenska" personlighetsdrag och firandet av "svenska" högtider. Den mest typiskt svenska högtiden verkade vara midsommar och om man firade denna högtid kunde man räknas som svensk. Dock firade man det inte alltid med samma "känsla". Daun (1991) ställer frågan om det finns någon specifik svensk kultur. Han menar att svenskar länge har saknat jämförelseobjekt och att det är med hjälp av invandrades iakttagelser som den svenska kulturens särdrag bäst låter sig fångas. Enligt Daun tenderar svenskar att inte anse sig vara styrda av kultur i samma grad som invandrare och i stället se sig själva som "moderna". Svenskar är dock inte mindre kulturbundna än någon annan och att kalla sin kultur "modern" är en del av kulturen. Vi tror att individer med invandrarbakgrund kanske har en fördel i att kunna iaktta denna kultur både "inifrån" och "utifrån". Att vara svensk var enligt många respondenter att vara mer privat av sig, mindre familjeorienterad, mer strukturerad, stel och ha ett lugnare temperament. Denna svenska karaktär har gemensamma drag med den bild av svenskarna som framkom i Langes studie (2000).

Det var få av respondenterna som hade nära vänner med svensk bakgrund. Till hur stor del handlar då dessa uppfattningar om "svenskarna" om stereotypier? Kanske blir svenskarna "dem", där "vi" är de med rötter i kulturer som skiljer sig från den svenska. Som beskrevs ovan upplevde flera respondenter att det fanns en ömsesidig förståelse hos personer med invandrarbakgrund. Detta kan vara ett sätt att "höra till" i processen att skapa en identitet som Almqvist (2006) beskriver, när tillhörigheten i det svenska majoritetssamhället inte är självklar. Liksom ungdomarnas åsikter i Borgströms (1998) studie, kan identifieringen med "invandrargruppen" vara ett alternativ som ger trygghet och gemenskap när majoritetssamhället inte erbjuder självklar tillhörighet. Sernhedes kritik av användandet av begreppet "etnicitet" är intressant att ta upp här. Hans kritik riktar sig bl.a. mot att betoningen av kulturella skillnader genom etnicitet ofta är ett uttryck för västerländsk etnocentrism. Etnicitet är något som de andra har som försvårar deras anpassning. Denna studies resultat tycks uppvisa ett exempel på det omvända; här är det den svenska etniciteten som problematiseras av respondenterna.

När respondenterna talade om svenskhet, svenskt utseende och betydelsen av att fira de svenska högtiderna kan detta tolkas som att det för dem finns vissa kriterier man ska uppfylla för att vara svensk. Detta tyder kanske på att Sverige som samhälle snarare använder sig av vad Berry et al (2002) kallar den assimilatoriska strategin än den mångkulturella, då respondenterna ses som invandrare i omgivningens ögon och förväntas överge sin egen kultur för att passa in. Man kan fråga sig om en person som upplever sin svenskhet som självklar känner sig mer eller mindre svensk om hon besitter vissa personlighetsdrag eller firar vissa högtider. Sådana kriterier är kanske inte nödvändiga om man i sina egna och i andras ögon upplever sin svenskhet som självklar.

Samtliga respondenter upplevde sig vara integrerade. De aspekter som kom upp var att Sverige var "hemma" där man hade familj och vänner och dit man längtade tillbaka. Att känna engagemang och delaktighet i det svenska samhället och att ställa upp på dess krav, att ha vuxit upp och gått i skolan i Sverige, fått sina värderingar här, att vara självständig, ha vänner som stöttar, känna trygghet, att inte känna sig utanför. Uppenbarligen så behöver man inte känna sig svensk och tycka att Sverige är ens hemland för att man ska uppleva sig vara integrerad och känna sig hemma i Sverige. När respondenterna talade om sin egen integration handlade det inte om hinder i form av att se annorlunda ut, ha en annan kulturell bakgrund

eller ha ett annat temperament och att inte känna sig svensk eller ses som svensk av andra. Däremot tycktes det till stor del handla om en subjektiv känsla eller uppfattning om Sverige som ett land där man har en plats, ett "hem" och förstår samhället och vill vara en del av det. Av de aspekter som tas upp i den integrationspolitiska propositionen (refererad i Diaz, 2004) om tillgång till arbetsmarknaden eller deltagande i politiken, boende, utbildning och sociala relationer med infödda är det endast delaktighet i politiken och utbildning som nämns. Men då inte i den meningen att de har tillgång till detta och därför är integrerade, utan snarare som faktorer vilka gett dem en känsla av att Sverige är "hemma". Langes (2000) slutsats är att var man känner sig mest hemma kan betraktas som en subjektiv sammanfattning av individens situation i det nya landet och en indikator på subjektiv integration. Om man utgår från denna definition indikerar detta att studiens deltagare uppvisar tecken på hög grad av subjektiv integration.

En process mellan generationer

I vår studie var vi intresserade av hur integration kan ses som en process mellan generationer och detta fenomen kan kopplas till begreppet ackulturation. Denna koppling kan göras eftersom begreppet handlar om den förändring som sker med upplevelsen av etnisk tillhörighet bland invandrare på individnivå men också mellan generationer. Almqvist (2006) menar att vilket förhållningssätt som utvecklas påverkas av vilka strategier och önskningsar som finns i den invandrade gruppen och att det har stor betydelse vilken inställning föräldrarna har i sin uppfostran. Nästan alla respondenter i denna studie ansåg att deras integration hade påverkats av föräldrarnas integration och att integrationsprocessen var något som byggdes på generation efter generation. De exempel som gavs var främst positiva exempel som visade hur föräldrarna genom att kunna svenska, ha en positiv syn på Sverige, vara integrerade och ha anpassat sig till de svenska normerna hade underlättat den egna integrationen. De som inte ansåg att föräldrarna hade påverkat deras integration tyckte i stället att deras svenska vänner hade hjälpt dem in i det svenska samhället.

I anknytning till detta vill vi återigen belysa vad ändrade samhällsförhållanden kan innebära för integrationsprocessen. Vad innebär det att den generation ungdomar med invandrarbakgrund som växer upp idag i mindre utsträckning har föräldrar med tillgång till den svenska arbetsmarknaden och p.g.a. ökad segregation antagligen färre svenska vänner? Våra respondenter framförde en bild av hur integrationsprocessen utvecklades mellan generationer genom att nästa generation blev mer integrerad än den förra. Men en sådan

utveckling är antagligen inte självklar utan beroende av vissa samhälleliga förutsättningar. Men det finns även andra faktorer som skulle kunna påverka riktningen på integrationsprocessen mellan generationer. Exempelvis berättade en respondent om vänner som upplevt sina föräldrar som så ”svenska” att de kände ett behov av att utforska sin kulturella bakgrund på egen hand.

Nästan alla respondenterna såg skillnader mellan hur de uppfostrats och den uppfostran deras svenska vänner fått. Ett exempel som kom upp i flera fall var synen på att bjuda eller inte bjuda den besökande vännen på mat. Man hade fått sitta och vänta på rummet när den svenska vännen åt med sina föräldrar utan att bli bjuden att sitta med vid bordet och detta hade bl.a. upplevts som kränkande och som att man inte var ”fin” nog. En sådan incident kan tyckas obetydlig men att så många respondenter tog upp samma situation och verkade ha starka minnen förknippade med den gjorde att vi valt att ta upp den här. Dessutom kan just sådana incidenter vara bidragande faktorer som försvårar integrationsprocessen. Övriga skillnader i uppfostran som respondenterna hade upplevt stämde överens med den bild av svenskheten som målats upp tidigare. Återigen framträdde bilden av svenskarna som strukturerade, privata och med en annan typ av familjesammanhållning. När vi tog del av informanternas berättelser från möten med ”det svenska” under barndomen fick vi ett intryck av att man såg de kulturella skillnaderna som ”mystiska” och svåra att förstå.

Respondenterna ville att deras barn skulle lära sig föräldrarnas kultur och språk. Några beskrev hur de kunde ta det som var bra från de båda kulturerna och föra det vidare till sina barn. Detta är ett förhållningssätt som överensstämmer med den syn på kultur som beskrivits i teoridelen, där individen framstår som en aktör som i ett mångkulturellt samhälle kan ”plocka från det kulturella smörgåsbordet”.

Respondenterna ansåg att det var en tillgång att kunna mer än ett språk, men i de fall då partnern kom från ett tredje land och man hade tre språk att ta hänsyn till uppstod det vissa praktiska problem. I samtliga fall hade man bestämt sig för att låta föräldrarna ha ansvar för att lära ut ett av språken men i åtminstone ett fall hade detta misslyckats. Det är intressant att reflektera över hur den framtida utvecklingen kommer att se ut när det gäller bevarandet av språk, kulturer och etniska identiteter när folk fortsätter att inleda förhållanden med personer med en annan bakgrund. En informant som hade föräldrar från Argentina och en grekisk pojkvän reflekterade över vad deras olika bakgrund skulle innebära för deras barn; att han

varken skulle kunna säga att han var argentinare eller grek men att han säkert skulle vara svensk. Man skulle kunna reflektera vidare över vad hans barn i sin tur skulle kalla sig om han skaffade barn med en kvinna vars föräldrar också kom från två länder. Återigen vill vi återkoppla till hur kultur beskrivits i teoridelen. Betoningen av kulturers föränderlighet och utveckling i ett historiskt sammanhang och förkastandet av att det finns homogena kulturer är viktig och problematiserar ett essentialistiskt förhållningssätt. Kanske behöver man inte känna sig mindre svensk även om man har fyra (eller fler) länders kulturer i ”ryggsäcken” (för att använda en av respondenternas uttryck). Detta skulle kunna bli ett av många sätt att vara svensk på.

Faktorer som påverkar integrationsprocessen

När vi utifrån resultatet tog fram olika faktorer som respondenterna ansåg viktiga för integrationsprocessen var avsikten att jämföra dessa faktorer med vad man inom svensk integrationspolitik anser vara viktiga faktorer. Diaz (2004) menar att integration enligt den integrationspolitiska propositionen innebär att de invandrade får tillgång till arbetsmarknaden, deltagande i politiken, boende, utbildning och sociala relationer med infödda. De faktorer som kom fram i vårt resultat var *språk* (goda kunskaper i det svenska språket), *socialt umgänge med svenskar*, *arbete* och *delaktighet i samhället* (att förstå hur samhället fungerar och att vilja bidra, anpassa sig, följa lagar och regler). Den första faktorn, att kunna svenska, har ingen motsvarighet i den integrationspolitiska propositionen. Kanske beror det på att det är en skillnad på vad man upplever är viktigt för att man ska kunna integreras och vad man från politiskt håll ser som faktorer som man bör ha tillgång till. I den integrationspolitiska propositionen har man en samhällspolitisk synvinkel medan våra respondenter utgår från individuella upplevelser. I realiteten kan det vara så att huruvida man har tillgång till dessa faktorer beror på hur väl man behärskar det svenska språket.

Tillgång till utbildning och boende var faktorer som inte togs upp av respondenterna. Detta kan återigen ha berott på att de, som vi redan nämnt, hade en annan utgångspunkt. Deltagande i politiken kan jämföras med den delaktighet i samhället som våra informanter beskrev och tillgång till arbetsmarknaden har också en motsvarighet i informanternas faktorer. Dock fanns det en subjektiv aspekt i respondenternas definierande av integration som handlade om att känna sig hemma, att inte känna sig utanför, att smälta in och förstå hur samhället fungerar och vad som förväntades av personen från samhällets sida. Integration är således inte bara,

enligt respondenterna, att ha tillgång till samhälleliga resurser som arbete utan det handlar även om subjektiv integration.

Ytterligare ett exempel på det subjektiva inslaget i uppfattningen av integration är hur respondenterna förhöll sig annorlunda till integration beroende på vems integration de talade om. När det gällde föräldrarnas integration så var socialt umgänge och arbete viktiga faktorer som informanterna gav som anledningar till att de inte var eller var integrerade. När intervjupersonerna diskuterade sin egen integration poängterades delaktighet i samhället. Man kan fråga sig varför det förhöll sig på detta sätt. Kanske kan det förklaras av ett behov av att se sig själv som integrerad, vilket leder till att man ser till de faktorer som bekräftar denna uppfattning?

Metoddiskussion

Det låga antalet undersökningsdeltagare utgör ett problem för möjligheten att generalisera. Antalet intervjupersoner är relaterat till studiens omfattning och fastställdes med hänsyn till tid och rimlig arbetsbörda snarare än till mättnadskriterier. Undersökningens deltagare utgör ett icke-sannolikhetsurval, vilket kan vara acceptabelt när forskningen endast avser att vara explorativ. Denna studie kan utgöra grund för större undersökningar och vara hypotesgenererande. Vi tror dessutom att det även kan finnas en möjlighet till viss generalisering av resultaten.

Att intervjupersonerna hittades i bekantskapskretsen kan ha inneburit att urvalsgruppen är mer homogen än den skulle ha varit annars med liknande utbildningsnivå, värderingar, bakgrund etc. När det gäller utbildningsnivå och bakgrund är urvalsgruppen dock heterogen, men har en kanske oproportionerligt stor andel föräldrar som invandrat från forna Jugoslavien och Latinamerika. Den heterogenitet som finns i urvalsgruppen ökar sannolikheten för att de likheter som hittats i intervjupersonernas svar är något som kan förklaras av deras gemensamma erfarenhet av att ha utlandsfödda föräldrar. Dock är det tveksamt i vilken grad resultatet är generaliserbart till en grupp med föräldrar som är födda i en kultur som skiljer sig från den jugoslaviska, arabiska, polska, pakistanska eller latinamerikanska. Det skulle kunna vara så att dessa kulturer har vissa gemensamma drag vilka bidragit till de gemensamma erfarenheterna hos respondenterna. Men vi tror inte att detta skulle kunna utgöra hela förklaringen till de resultat som framkommit. Sex respondenter identifierade sig med att vara ”andra generationens invandrare” och dessutom beskrev några hur de genom att vara andra

generationens invandrare hade vissa erfarenheter gemensamma med andra med samma bakgrund. Samtliga respondenter hade tillbringat huvuddelen av sin uppväxt i Malmö, i områden med invånare av olika härkomst och deras föräldrar kom till Sverige under en tid då det fanns jobb och samhällsklimatet antagligen skiljde sig från hur det ser ut i dag. Det kan finnas en möjlighet att generalisera till grupper med liknande uppväxtvillkor. Det är dock inte säkert att resultatet hade blivit detsamma om undersökningsgruppen hade bestått av en yngre generation eller av personer uppvuxna t.ex. på den svenska landsbygden.

När det gäller felkällor kan exempelvis det faktum att intervjupersonerna hittades i bekantskapskretsen ha inneburit att de ville vara till lags och säga "rätt" saker eftersom de upplevde sig som mindre anonyma och som representanter för den gemensamma vännen. Å andra sidan kan detta band ha inneburit att det var lättare att skapa en förtroendeingivande och trygg intervjusituation.

I intervjusituationen kan vår egen bakgrund ha påverkat den dynamik som uppstod. Då den ena av intervjuarna är svensk sedan flera generationer och den andra är invandrare kan intervjupersonerna sägas befinna sig mellan dessa positioner. En reflektion efter att intervjuerna utförts är att det fanns en större försiktighet i att uttala sig om svenskar när intervjuaren var svensk. När intervjuaren var invandrare uppstod i stället en "vi-känsla" där "svenskarna" och det "svenska" var något man tillsammans refererade till som "dem". Detta skedde dock inte hela tiden utan ibland blev rollerna ombytta och intervjuaren som invandrat fick representera en roll av att vara "invandrare" i förhållande till den svenskfödda intervjupersonen.

En annan faktor som kan diskuteras är på vilket sätt frågorna som ställdes i intervjun påverkade intervjupersonerna. Att besvara frågor kring svenskhet och att känna sig integrerad eller inte kan kanske bidra till att intervjupersonen identifierar sig mer med sin bakgrund och känner sig tvingad att "välja sida" som en intervjuperson uttryckte det. Frågor av typen "känner du dig hemma i Sverige?" kan förmedla att det inte är en självklarhet för intervjupersonen att känna sig hemma i Sverige, vilket hon eller han kanske hade upplevt det som innan.

Slutord och framtida forskning

Vi anser att integration är ett viktigt forskningsområde då mer kunskap i detta ämne kan bidra till att främja integrationsarbetet. Vår förhoppning är att sådan kunskap också kan bidra till ett mer tolerant samhälle där alla har samma möjligheter oavsett etnisk bakgrund, utseende, kön e.t.c. Framtida forskning skulle kunna undersöka den upplevda integrationen hos andra grupper än de med invandrarbakgrund, exempelvis hemlösa eller missbrukare. Vårt resultat visade på en utveckling av integrationsprocessen där integrationen ökade för varje generation. Det hade varit intressant att undersöka om detta överensstämmer med den generation vars föräldrar kom till Sverige under mindre gynnsamma förutsättningar. Ytterligare ett förslag till framtida forskning är att göra en uppföljning av vår studie genom att undersöka den upplevda integrationen hos nästa generation, d.v.s barnen till respondenterna i denna studie.

Antalet undersökningsdeltagare i denna studie är begränsat, vilket innebär begränsningar för generaliserbarheten. Framtida forskning med större undersökningsgrupper skulle kunna komplettera denna studie och även andra metoder skulle kunna användas för att pröva de resultat som studien uppvisat.

Slutligen vill vi upplysa om att Integrationsverket under tiden som denna studie tagit form lagts ner efter ett beslut från riksdagen. Migrationsverket och SCB har tagit över delar av verksamheten och övriga har lagts ned. Den integrationspolitiska propositionen från 1997 är dock fortfarande det ledande styrdokumentet inom integrationsområdet.

REFERENSER

- Al-Baldawi, R. (2003). Migration och familjestruktur. I N. Ahmadi (red.), *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm: Liber (i samarbete med SIS).
- Allwood, C. M. & Franzén, E. C. (2000). Tvärkulturella möten. I C. M. Allwood, & E. C. Franzén (red.), *Tvärkulturella möten, Grundbok för psykologer och Socialarbetare* (ss.15-38). Stockholm: Natur och Kultur.
- Almér, E. (2006). Identitet och etnicitet. I A. Frisén, & P. Hwang (red.), *Ungdomar och identitet* (ss.109-125). Stockholm: Natur och Kultur.
- Almqvist, K. (2006). Identitet och etnicitet. I A. Frisén, & P. Hwang (red.), *Ungdomar och identitet* (ss.79-108). Stockholm: Natur och Kultur.
- Aytar, O. (1999). *Integration i mångfald. En studie av sex invandrargrupperns upplevda integration i Sverige*. Stockholm: Jina Nu förlag.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., Dasen, P. T. (2002). Acculturation and Intercultural relations. *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications* (2nd ed.) (ss.345-382). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Borgström, M. (1998). *Att vara mitt emellan. Hur spanskamerikanska ungdomar i Sverige kan uppfatta villkoren för sin sociokulturella identitetsutveckling*. Stockholm: Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Daun, Å. (1991). Svenskhet som hinder i kulturmötet. I Å. Daun, & B. Ehn (red.), *Blandsverige, om kulturskillnader och kulturmöten*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Deniz, F. & Perdikaris, A. (1990). *Ett liv mellan två världar. En studie om hur assyriska ungdomar som andra generationens invandrare i Sverige upplever och hanterar sin livssituation*. Örebro: Sociologiska institutionen, Örebro universitet

Diaz, A. (2004). Integrationsverkets Rapportserie 2004:03. *Integration och indikatorer- några teoretiska och metodologiska utgångspunkter för användandet av indikatorer*. Norrköping: Integrationsverket.

Integrationsverket. (2007). *Encyklopedi om invandring, integration och rasism*. Hämtad 070203 från <http://www.immi.se/alfa/i.htm>

Heyman, A. G. (1990). *Invanda kulturer och invandrarkulturer* (3:e upplagan). Arlöv: Berlings.

Kruuse, E. (1996). *Kvalitativa forskningsmetoder i psykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lange, A. (2000). *Diskriminering, integration och etniska relationer*. Norrköping: Integrationsverket.

Migrationsverket. (2007). <http://www.migrationsverket.se/>

Robinson, L. (2005). South Asians in Britain: acculturation, identity and perceived discrimination. *Psychology and Developing Societies*, 17, 181-194

Sernhede, O. (2002). *Alienation is my nation*. Stockholm: Ordfront förlag

Smith, J. A. (1995). Semistructured Interviewing and Qualitative Analysis. I Smith, J. A., Harré, R., & L. Van Langenhove (red.), *Rethinking methods in psychology* (ss. 9-26). London: Sage Publications Ltd.

Statistiska Centralbyrån, SCB. (2007). <http://www.scb.se>

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket (2006). (13:e upplagan). Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.

Virta, E., Sam, D. L., & Westin, C. (2004). Adolescents with Turkish background in Norway and Sweden: A comparative study of their psychological adaptation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 44, 15-25.

Österberg, D. (1991). *Sociologins nyckelbegrepp* (2:a upplagan). Göteborg: Korpen.

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

Namn

Ålder

Civilstånd

Boende

Ort, Området

Sysselsättning

Utbildning

Vilket/vilka språk talar du?

Om föräldrarna

Ursprungsland

Ålder

Sysselsättning och utbildning i ursprungslandet/Sverige

Hur längre har de bott i Sverige

Anledningen till att de flyttade till Sverige

Religion

Hur stor del av släkten bor i Sverige?

Boende

Uppväxt

Var växte du upp? Vilken typ av område var det?

Bodde en stor andel människor med invandrabakgrund i området?

Hade du under din uppväxt många vänner med invandrarbakgrund?

Vilket/vilka språk talades hemma?

Tror du att språkkunskapen hade någon betydelse för din familjs livssituation när du växte upp? Och nu?

Tycker du att det var skillnad på den uppfostran som du fick hemma och den dina ”svenska” vänner fick av sina föräldrar?

Föräldrarna

Upplevde du att dina föräldrar trivdes med sin livssituation under din uppväxt? Och nu? Ser du någon skillnad? Hur märker du det? Vad kan det beror på?

Upplevde du dina föräldrar som integrerade under din uppväxt? Och nu?

Har detta påverkat din egen känsla av tillhörighet? Hur?

Tycker du att integrationsprocessen är någonting man bygger på generation efter generation? Kan du koppla detta till ditt eget liv?

Partner

Tror du att din invandrarbakgrund har påverkat eller skulle påverka ditt val av partner? På vilket sätt?

Tror du att din syn på kärlek och relationer påverkas av din invandrarbakgrund?

(Om det finns en partner eller kanske om någon partner som hon/han har haft) Vad har hon/han för etnisk bakgrund? Påverkar detta er relation? Tycker du att din nuvarande relation påverkar din upplevelse av integration?

Barn

Tror du att dina barn påverkas på något sätt (eller skulle påverkas) av att du har en invandrarbakgrund?

Skulle du vilja att dina barn lär sig dina föräldrars modersmål?

(Om man har barn) Vem eller vad har påverkat dig mest i sättet att uppfostra dina barn på?

Vänner

Hur ser din umgängeskrets ut? Är det ”svenskar” eller/och har de invandrarbakgrund? (Varför tror du att det är så?)

Skulle du vilja ha det annorlunda?

Relation till föräldrarnas hemland

Hur ofta besöker du det land som dina föräldrar/förälder kommer ifrån?

Hur upplever du besöken i ”hemlandet”?

Egen upplevelse av integration

Känner du dig hemma i Sverige?

Har du fått frågan ”var kommer du ifrån?” Vad svarar du då?

Upplever du att omgivningen ser dig som en ”invandrare”?

Finns det några situationer då du kan känna att du inte är svensk?

Vilket land anser du vara ditt hemland?

Ser du dig som svensk eller som invandrare?

Känner du dig integrerad? Vad är det som gör att du känner/inte känner dig integrerad? Skulle du vilja ha det annorlunda?

Om Integrationsbegreppet

Vad innebär ordet integration för dig?

Beskriv en person som är integrerad

Hur ställer du dig till ordet ”integration”, vad väcker det för känslor/associationer?

Ska man integreras eller integrera sig? Hur brukar du använda begreppet?

Hur ställer du dig till begreppet ”andra generationens invandrare”? Vad väcker det för känslor/associationer?

Det officiella begreppet

Vad anser du om denna definition?

Vad väcker den för känslor/ associationer?

BILAGA 2

Integration:

Den sociala process som gör det möjligt att bilda en sammanhållen helhet utifrån skilda grupperns intresse, erfarenheter och särart. Till skillnad från assimilation som förutsätter anpassningen till majoritetens normer och förhållningssätt, betyder begreppet integration att olika grupper i samhället inte behöver ge upp sin särart för att uppnå likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska villkor.